Վաճառքի ենթակա չէ

Нэ йа фьротанейэ

Мьлэте мьн-эзди,
Дине мьн-Шэрфэдин,
Зьмане мьн-эздики.

Ә’зизе Ә’мэр
Һ’эсэне Шех-Мэ’муде

Ә’дэбйэт у зьмане эздики 2

Ә’зизе Ә’мәр, Һ’әсәне Шех-Мә’муде

Ә’дәбйәт у зьмане эздики

Дерсхана 2-а

Р’әwан

Нәшьрәта "Спика"

2011

Հաստատված է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից

Ьж алие wəзарəта ЩƏ хwəндьне у ö'лмда ьатйə əрекьрьне

ՀՏԴ 373.167.1 : 809.15 : 891.5 (075.3)
ԳՄԴ 81.2 եզդիերեն + 83.3 եզդիերեն g72
Թ 206

Թամոյան Հասան
Թ 206 Եզդիերեն լեզու և գրականություն :
Հանրակրթական դպրոցի 2-րդ դասարանի դասագիրք/
Հասան Թամոյան, Ազիզ Թամոյան. - Եր.: «Սպիկա», 2011,
100 էջ :

Ə'зизе Ə'мəр, Ь'əсəне Шех-Мə'муде

Ə'дəбйəт у зьмане эздики

Дəрсхана 2-а

"Спика", 2011, 100 р'у

ՀՏԴ 373.167.1 : 809.15 : 891.5 (075.3)
ԳՄԴ 81.2 եզդիերեն + 83.3 եզդիերեն g72

ISBN 978 - 99941 - 898 - 8 -5

Ⓒ«Սպիկա» հրատարակչություն, 2011 թ.

Ⓒ**Нəшьрəта "Спика"**

Տպագրության եղանակը՝ օֆսեթ
Թուղթը՝ օֆսեթ 70 գ/մ
Տպաքանակը՝ 1000 օրինակ
Տպագրվել է «Արտավազդ-Շեքսպիր»
տպարանում

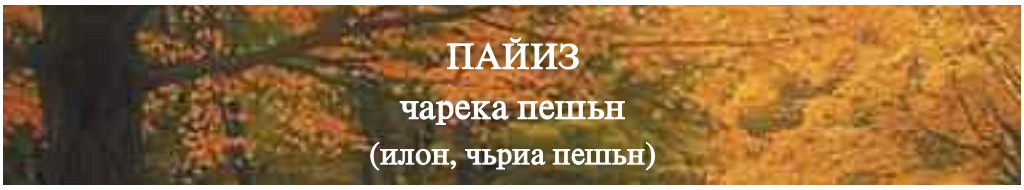

ПАЙИЗ
чарека пешьн
(илон, чьриа пешьн)

Ордихане Лəзги
(1958-1997)

Диса Мəк’т’əв дəстпебу

Мəк’т’əв диса дəстпебу,
Шабун зар’е мəк’т’əвван,
Дəрсханə т’ьжи дəнгбу,
Əшq у шайə дьле wан.

Дəсте wандайə чəлтə,
Дьр’əвьн бəрва мəк’т’əве:
- Мə бawəрнəдькьр əв р’ож бе,
Диса р’унен сəр т’əхтə.

Мəк’т’əв диса дəстпебу,
Шабу Ширна мəк’т’əвван,
Ширьн шабу у р’əви,
Чу щəм Əйлаз у Кьнйаз.

Ь’əвт сале we бу т’əмам,
Шабу Ширна мəк’т’əвван,
Т’ьме, ьəрр’ож, ьəр сьвə
Ширна бəдəw р’адвə.

Ширна мəйə мəк’т’əвван,
Беч’ар дьмини, дьви сəwдасəр,
Жь хəwe ча зу р’адви?
Чəлтə ьълдьди, дьр’əви.

Ширна мəйə мəк’т’əвван,
Р’ьнд ьиндьвьн- əw,
Кьнйаз,
Нə мина Əло, Назе wан
Нə т’əмбəльн- ча Əйлаз.

Хəвəре чəтьн

1. **Мəк’т’əвван-** е/йа дьчə мəк’т’əве
2. **Беч’ар**- бемəщал. **Ч’ар**- дəрман, мəщал
3. **Сəwдасəр**- беаqьл, бəнгибуйи
4. **Т’əмбəл**- xwəр’анəдити
5. **Дəрсханə**- от’ахəкə мəкт’əве, ль к’ö дəрса дькьн

Пьрс у пешданин

1. Шьере əзбəркьн у бежьн
2. Чахе мəк’т’əв, дəрс дəстпедьвьн, зар’ чь дькьн?
3. Ширна мəк’т’əвван ьəрр’ож, ьəр сьвə чь дькьр?

4. Ә’ло у Назе минани Ширьне у Кьнйаз бун?

5. Бь хәвәре **мәк’т’әвван, дәрсханә, чәлтә, беч’арә, т’әмбәл** щӧмла чекьн у бьньвисьн

6. Хәвәре **мәкт’әвван, дәрсханә, чәлтә, дәнг, р’ож, хәw** чь цьсминә?

Әз р’азимә

Әз р’азимә жь дәрсдаре,
Жь дәрсдара хwәйә ә’wльн,
Ә’мьре мьнда щара ә’wльн
Әwe цәләм да дәсте мьн.

We дәрсдара мьнә ә’wльн,
Әwe жи- хут мина дьйа мьн,
We дыцә’данд, мьнр’а дьхwәст
Ширәте баш у р’енга р’аст.

Әмәке we әз бирнакьм,
Р’азимә у дышекриньм.
Дәрсдара мьнә ширьн
Т’ьме баши дьхwәст-бой мьн.

29.09.90 сал.

Хәвәре чәтьн

1. **Ә’wльн-** пешьн, йәке
2. **Мина (минани)-** нола
3. **Дыцә’данд-** дькьр, дьхwәст
4. **Ширәт-** т’әми
5. **Р’енг**- р’е
6. **Әмәк**- щәфа, хәват
7. **Шекьрандьн-** цимәткьрьн, ле р’ази майин
8. **Бой-** бона, сәва

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир чьма ьж дәрсдара хwә р’азийә?
3. Дәрсдаре сәва шагьрт чь дькьр у дьхwәст?

4. Шагьрт сәва әмәке дәрсдара хwә чь дьвежә?
5. Бь хәвәре **ә’wльн, мина (ни), щә’дандьн, ширәт, әмәк, шекрандьн, бой** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **ширәт, әмәк р’е(нг), дәрсдар, қәләм** чь қьсминә?

Ә’ГИТЕ ШӘМСИ
(1933-2002)

ИРО ФЬРИК ЧУ МӘК’Т’ӘВЕ

Иро Фьрик чу мәк’т’әве,
Дәнге зәнгьл к’әт гӧьһе мьн,
Иро диса әз бумә зар’,
Ах, т’әзә бу р’ӧь’е мьн.
Ча кӧлилке ь’ьрч’ьк сери,
Кәч’ке бьч’ук, қәйт’ан қәрқаш
Әw жи ьатнә ве мәк’т’әве.
Әw дьле мьн бьч’уке баш.
Wәк кар-бәрхем дькьн чьнгин,
Т’әвда мина стәйре гәшьн,
Wан ь’ар кьрьн әв сәwде дин
К’әне wана чьқас хwәшьн.
Ах, щарәке мә’нә ьәбуйа
Мьн йәко-йәк ьун р’ез кьран,
Wә р’амусам минани дйа…
Мина Фьрик ь’әмьз кьран.
Йан ч’ук бьбйам минани wә,
Нав wә к’әтам әз зар’е ь’ар
Щарәкә дьн, ах, мьн ә’сә
Банйа гӧлан, банйа баьар…

Хәвәре чәтьн

1. **Кар-бәрхем-** кар у бәрхе мьн
2. **Стәйр-** стәйрк
3. **Гӧлан-** наве мәһәкә баһарейә
4. **Сәwда-** аqьл, фькьр

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Чахе дәнге зенгьл к’әтә гӧье шайир, әw чawa бу?
3. Шайир кәч’ке бьчук, е кӧ һатнә мәк’т’әве, минани чь дькә?
4. Шайир чь дьхwәзә бежә?
5. Бь хәвәре **зәнгьл, р’ӧь’, кӧлилк, qәйт’ан, qәрqаш, стәйр, сәwда, гӧлан** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **стәйр(к), гӧлан, сәwда, р’ӧь’, qәйт’ан** чь qьсминә?

ЩӘМИЛА ЩӘЛИЛ

(1940)

ТАРЬК НЬНДЬР, НАР КӦНДЬР

Т’ур’ авитйә Р’әwane,
Тарьк ньндьр, нар кӧндьр,
Кӧндьр кӧндьре Р’әwane,
Тарьк ньндьр, нар кӧндьр.

К’әтмә дәсте Сәйране,
Тарьк ньндьр, нар кӧндьр,
Кӧндьр кӧндьре Р’әwane,
Тарьк ньндьр, нар кӧндьр.

Т’ур’ авитйә әрк’ана,
Тарьк ньндьр, нар кӧндьр,

Көндьр көндьре Р’әwане,
Тарьк ньндьр, нар көндьр.

Дәрде мьн кәч’ка ьане,
Тарьк ньндьр, нар көндьр,
Көндьр көндре Р’әwане,
Тарьк ньндьр, нар көндьр.

Хәвәре чәтьн

1. **Т’ур’**- шахвәдана ьешнайе
2. **Әрк’ан**- стун, ьса жи- ь’им

Пьрс у пешданин

1. К’ьламе әзбәркьн у бежьн
2. Ьун әве к’ьламе заньн?
3. К’ьлам дәрьәqa чьдайә?
4. Бь хәвәре **көндьр, т’ур’, әрк’ан** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **көндьр, т’ур’, дәст, әрк’ан, дәрд** чь qьсминә?

Щасме Щәлил

(1908-1998)

ӘЗ ШЬВАНЕ ПӘЗЕ НЕРЬМ

Әз шьване пәзе нерьм,
Мь хwә дайә п’ала ч’ийе,
Әз п’е бь п’е т’ьм дьгәр’ьм,
Ль ван дәшт у банийе шен.

Әз дьгәр’ьм жь бәрбанге,
Ьәма р’ожа мь дәрте,
У дьwәстьм ьәр эваре,
Чахе кәри мәг’әл те.

Әз гәр’ә-гәр’ дьчьм канийе,
Ах, биркьри мал у ь’ал,

Ӏ’ьжмәк’аре тәмә, канийе,
Ава тәйә шәwq-шәмал.

Әз шьване пәзе нерьм,
Мь хwә дайә п’ала ч’ийе,
Ль ә’змана т’ьм дьнер’ьм,
Ль we бәста әзи ле.

Ӏива назьк хwә к’ар дькә,
Жь пышта ч’иае ӏанә дур,
Бь ӏ’әмде хwә дьсьлькә,
Те мәйдана жь мьн дур.

Те, дьгәр’ә ль ван бәста,
Ль ван ч’ийа у бание шен,
Дьләки сар мь дьнер’ә,
Дьqӧльбә пышта ч’ийе.

Стәйрке гәш мина ч’ьре,
Дьч’ьрусьн жь мьн дур,
Әз дәсте хwә дьреж дькьм,
Ле нагижьм- дурьн, дур.

Ль ве дәме, ниве шәве,
Мәг’әл ӏатйә пәзе нер,
Бае ӏеньк мь те р’ә’ме,
Дьве: “Тәр’а хер у бер”.

Хәвәре чәтьн

1. **Бани**- гәли
2. **Шәмал**- р’онкайи
3. **Дьсьлькә**- вәдыщьньqә, тьрсйайи дьр’әвә
4. **Дьqӧльбә**- wәлдьгәр’ә, дадгәр’ә
5. **П’е**- льнг
6. **Бәст**- дәштәкә нә мәзьн, щие р’аст-дуз

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шьер дәрһәqа чьдайә?
3. Шайир ьиве чь щур'әйи тинә бәр ч'э'ва?
4. Бь хәвәре **п'ал, п'е, дәшт, бәрбанг, бәст, пьшт, р'э'м** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **ч'ьйа, дәшт, бәрбанг, кани, э'зман, бәст, мәйдан, стәйрк** чь qьсминә?

П'ир Хьдьр Сьлеман

Әм эздинә

Р'ож qöбләта мәйә,
Зьмзьм ь'әща мәйә,
Каньйа Сьпи мора мәйә,
Шешьмс мәфәре мәйә
Тawьси-Мәләк шәһәдә у имана мәйә.

Хәвәре чәтьн:

1. **Зьмзьм**- Каникә пирозә- ль Лальше
2. **Каньйа Сьпи**- Каникә пирозә- ль Лальше
3. **Моркьрьн-** ь'әлал у пирозкьрьн
4. **Qöбләт**-qöлбә
5. **Ь'әщ**- щийе зьйарәтбуна сәрәкә
6. **Мәфәр**- сьт'ар

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Р'ож чи мәйә?
3. Зьмзьм чи мәйә?
4. Канийа Сьпи чи мәйә?

Ава Зьмзьме

5. Шешьмс чи мәйә?

6. Таwьси Мәләк чи мәйә?

Каниа Сьпи

Мьлйак'әт

Хwәде ь'әвт мьлйак'әт ьж нура хwә ә'фьрандьн.

Наве wан әвьн:

Әзрайил

Щьбрайил

Мьк'айил

Дәрдайил

Шәмқайил

Әзазил

Әсрафил

Әwьн ьәр ь'әвт мәләке к'ьбир,

Бәри хаса, чәнди бәдил,

Дь дәстан wан- мьфтә у к'ьлил,

Дь р'awәстайнә ль ь'ьзрәта Мәләке щәлил.

Таwьси Мәләк сәроке мьлйак'әтанә.

Хәвәре чәтьн

1. **Мьлйак'әт**- фьришта, мәләк
2. **Ә'франдьн**- хӧльқандьн, чекьрьн
3. **К'ьбир**- мәзьн
4. **Хас**- т'әмьз
5. **Бәдил**- чәнд сал
6. **К'ьлил**- мьфтә/к'ьлит
7. **Ь'ьзәрт**- бәрамбәр, щарна- т'әмьз
8. **Мәләке щәлил**- навәки Хwдейә. Фькьра хәвәра- мәләке бәдәw

9. **Нур-** р’онкайи

10. **Р’awәстйанә-** сәкьнинә

11. **Сәрок-** сәрк’ар, мәзьн

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Хwәде ьж нура хwә чәнд мьлйак’әт ә’фьрандьн?
3. Наве ьәр ь’әвт мьлйак’әта әзбәркьн у бежьн
4. Таwьси Мәләк чи мьлйак’әтайә?
5. Бь хәвәре **мьлйак’әт, нур, ә’франдьн, к’ьбир, хас, бәдил, мьфәтә, к’ьлил, щәлил** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **нур, мәләк, мьфтә, к’ьлил** чь қьсминә?

Бәрат’

Бәрат’ ьж аха Лальша пирозә, кӧ бь ава Каньйа Сьпи те вәстьрандьн. Бәрат’ нишанәкә мә эздийанә.

Бәрат’ т’ӧбәркәкә пирозә.

Хәвәре чәтьн

1. **Вәстьрандьн-** стьрандьн
2. **Т’ӧбәрк**- тьште т’әмьз, дӧа’лекьри
3. **Ах**- хwәли
4. **Пироз**- тьште т’әмьз, щие т’әмьз

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Бәрат’ аха к’идәрейә?
3. Бәрат’ бь чь те вәстьрандьн?
4. Бәрат’ сәва эздийа чийә?
5. Бь хәвәре **бәрат’, ах, Лальш, пироз, т’ӧбәрк** щӧмла чекьн у бьнвисьн
6. Хәвәре **бәрат’, ах, ав, нишан** чь қьсминә?

Бәрат’

Оьраре нанхwарьне

1. Дәма әм- эзди, дәстбь хwарьне дькьн, дьвежьн: “Бь дәстури Хwәде у Таwьси-Мәләк”.
2. Дәма мәрьв хwарьне дьхwә, баш нинә хәвәрдә.
3. Пыштиа хwарьне дьвежьн: “Йа Хwәде, мә кемкьр, тӧ- зедә бьки”.

Хәвәре чәтьн

1. **Дәм-** wәхт, чах
2. **Дәстур**- изьн

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Чахе әм- эзди, дәст бь хwарьне дькьн, чь дьвежьн?
3. Дәма мәрьв нан дьхwә- гәрә чь нәкә?
4. Пәй хwәрьнер’а чь дьвежьн?
5. Бь хәвәре **дәстур, дәм, пышти** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **хwарьн, Хwәде** чь qьсминә?

Эзи

Эзи навәк ьж наве Хwәдейә.

Сьлт’ан Эзи бь хwә П’адшайә,
Ь’әзар у йәк нав ль хwә данайә,
Наве мәзьн ьәр Хwәдайә.
Йа Сьлт’ан Эзи,
Тӧ we ль ә’рда, we ль ә’смана,
Тӧ we ль бәь’ра, we ль бьнйана,
Тӧ we ль зара, we ль зьмана,
Мьразе әм ьж тә дьхwазьн дин у иманә.
Сьлт’ан Эзи ве к’ьнйате бь

к’ар тинә,
Ви ә’смани бе стун р’адwәстинә.

Ьәкә Xwәде кьр- әм эздинә,
Ль сәр наве Сылта’н Эзинә,
Әм ол у әрк’ане xwә р’азинә.

Хәвәре чәтьн

1. **Бь к’ар тинә**- бь р’ева дьвә
2. **Данайә-** данийә
3. **Бәь’р**- бә’р
4. **К’ьнйат**- ә’рше ә’змин
5. **Р’адwәстинә**- дьдә сәкьнандьн
6. **Ол-** р’е, дин
7. **Әрк’ан**- стун, вьра- дин, бawәри
8. **Бьнйан-** ь’им

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Эзи наве к’ейә?
3. Эзи бь xwә к’ийә?
4. Эзи чәнд нав ль xwә данинә?
5. Наве мәзьн чьйә?
6. Сьлт’ан Эзи ль к’öйә?
7. Дöа’да сәва Сьлт’ан Эзи ьди чь те готьн?
8. Бь хәвәре **ә’сман, бьнйан, иман, к’ьнйат, р’awәстандьн, ол, әрк’ан** щömла чекьн у бьньвисьн
9. Хәвәре **па’дша, бә’р, зар, иман, к’ьнйат, стун, ол, әрк’ан** чь qьсминә?

EZDIKI.COM

Р’ож

Р’ож нура Хwәдейә,
Р’о хер у бәрк’әтә,
Р’ож qöбләта мәйә.

Р’ож к’ьнйатеда ә’франдьна ьәрәпаqьжә.

Эзди бәре хwә дьдьнә р’оже у дöа’ сьве дькьн.

Эзди бәре хwә дьдьнә р’ожавае у дöа’е хwәйи эваре дькьн.

Дәма әм- эзди, дöа’е хwә дькьн, бәре хwә дьдьнә р’оже.

Хәвәре чәтьн:

1. **Нур-** р’онайи, вьра- фькьр сöр’ә,
2. **Qöбләт-** qöлбә, т’әрәфе, wәки wәхта дöа’кьрьне бәре хwә дьдьне
3. **Ьәрәпаqьж**- ьәрәт’әмьз

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Р’ож чи Хwәдейә?
3. Р’ож чи мәйә?
4. Р’ож ә’рше ә’зминда чийә?
5. Чахе эзди дöа’е хwә дькьн, бәре хwә дьдьнә к’и али?
6. Бь хәвәре **нур, хер, бәрәк’әт, к’ьнйат, ә’франдьн дöа’, р’ож** щömла чекьн у бьньвисьн
7. Хәвәре **р’ож, нур, qöлбә, ә’франдьн, бәр, дöа’, сьвә, р’ожава** чь qьсминә?

Сълав у qәдьргьртьн

Сълав сълава Хwәдейә.

Гәрә әм сълаве ль мәрьве хwә мәстьр бькьн.

Гәрә әм т'әмам сълаве ль ьәв бькьн.

Гәрә е ч'ук qәдре мәзьна бьгрьн у ьӧрмәте сәва wан бькьн.

Гәрә әм т'әмам qәдре ьәв бьгрьн.

Сълав у qәдьргьртьн ьәвалтие у мәрьвтайе хӧртдькә.

Хәвәре чәтьн

1. **Хӧрткьрьн-** зедәкьрьна qәwате, зоркьрьн

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Сълав йа к'ейә?
3. Ьж ч'ук у мәзьна к'е гәрә сълаве ль к'е бькә?
4. Сәва ч'ук у мәзьна чь те готьне?
5. Сълав у qәдьргьртьн ьәвалтие у мәрьватйе чь дькьн?
6. Бь хәвәре **сълав, мәстьр, т'әмам, qәдьр, хӧрткьрьн** щӧмла чекьн у бньвисьн
7. Хәвәре **сълав, мәрьв, ьӧрмәт, qәдьр** чь qьсминә?

Тьште гӧнә у нә ль р'е

* Гӧнәйә эзди дәрба хәрqә бьдә.

Гӧнәйә эзди к'ьфьрйа бькә.

Гӧнәйә эзди т'уйи мәрьве ьмбәри хwә бькә.

Баргьранийә мәрве эздир'а дӧа' нәкә, р'ожйа нәгрә.

Баргьранийә мәрьве эздир'а бә'са е/йа нә ьазьр бькә.

Гӧнәйә эзди бӧг'дана у дәрәwа бькә

Хәвәре чәтьн

1. **Хәрцә-** львас (к'ьнще) пирозә, wәки фәцир ль хwә дькьн
2. **К'ьфьри-** ч'ер', хәвәре нәщайиз
3. **Бöг'дан-** шәр', тьште нәбуйи, нәдити
4. **Баргърани-** вьра- гöнә
5. **Ьмбәри**- пешбәри

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Щәм эздийа чь гöнәйә?
3. Щәм эздийа чь баргъранийә?
4. Бь хәвәре **гöнә, хәрцә, к'ьфьри, баргърани, ьмбәри, бә'с** щöмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **дәрб, хәрцә, баргърани, р'ожи, бöг'дан, дәрәw** чь цьсминә?

Борщдарие хәвәрдане

* Бь дәнге бьльнд хәвәрнәдьн.

Нав щьмә'теда п'ьр'беж нинвьн.

Ь'әркә йәки хәвәрда, гәрә әм гöьдариа wи бькьн.

Бь зьманәки нәрм у хwәш хәвәрдьн.

Хәвәре чәтьн

1. **П'ьр'беж**- е/йа п'ьр', гәләки хәвәрдьдә

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Чь борщдарие хәвәрдане ьәнә?
3. Ьун ван цьраре хәвәрдане хwәйдькьн?
4. Бь хәвәре **бьльнд, п'ьр'беж, гöьдари, нәрм** щöмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **дәнг, щьмә't, йәк, зьман** чь цьсминә?

СУТОЕ ЩЬНДИ

(1938-2006)

Мә чawa мьришк дьзи

We р’оже әм гәлә бьрчи бун. Дьле мьн у ьәвале мьн Титале Ь’әро гошт дьхwәст. Э, we дәме мәе гошт к’ö банийа?… Ьәрке кö малда жи щарна ьәбуйа, т’ьме бона мевана хwәй дькьрьн. Дә, әм зар’ бун, сьве мал дәрдьк’әтьн, эваре шунда дььатьн, хәма мә бу, дьне сәр сәре мә меш бу…

We р’оже к’утә нане тәндуре тораq навда бьн мьлда Титал бәр дери кьр гази: “Мәт’е, мәт’е, ща бежә Суто бьра дәре”. Дәнге Титал т’әзә к’әтьбу гöье мьн, дерир’а чьлпанд.

- Ьан, ьан, Суто, ниве ви к’ути бьхwә,- әwи к’ут ниви кьр у дьрежи мьн кьр. Мә к’ут т’әвайи хwәр. О, чьqа тә’м бу.

Әм т’ер нәбун. Чь бежи сәре мәр’а дәрбаз нәдьбу: qәли, qawьрмә, эмиш. Әм дöшöрмиш дьбун, мә дьда-дьстәнд, чька әме чь бькьн…

Ьавин бу, ьавинәкә гәрм у хwәш. Дор у бәре мә картол авитьбун. Картола кölилк дабун. Нав бостане картолада жи т’ьжи мьришк бун, кö хwә нава халиеда дьп’ьр’п’ьр’андьн.

We дәме Титал мьн нььер’и, мьн- wи. Әwи сәре хwә мьнр’а ь’әжан у чәнд кәвьр жь ә’рде ььлда. Мьн жи кәвьрәк бе ь’әмде хwә ььлда у нолани гölле кәwки мьришка кьр. Мьришк гь т’әв ьәв бун. Бу qьр’тәqьр’та wан, ниви фьр’ин, нивйа фьзьрандьн у бьн п’әр’е картолада хwә вәшартьн. Жь кәвьра т’әне йәк ле к’әтьбу у п’ьр’тәп’ьр’та we бу. Мә пер’а-пер’а дора хwә нььер’и у хwә пер’а гиьанд. Әмә бьч’ук бун у нав к’оле картолада әwqa жи нәдььатьнә к’ьвше.

Титал мьришк ььлда, сәре we кьр бьн п’әр’е we, wәки дәнг ле дәрнәйе, кьр бьн кьрасе хwә, у мә чьлпанд. Тьрс дьле мәда мә хwә “Кәндале бәшр’а” гиьанд. Бин ьат бәр мә. П’ьшке мә к’ур бин к’ьшандьн. Дора мә кәс т’önәбу. Ь’әму тьшт кәр’ бу. Т’әне witәwита тәйрәда бу.

- Әм ьатьбун гььиштьбун ь’ольке, кö зар’е әт’имхана гönд че

кьрьбун у щарна нәнәре һа дькьрьн. Дә, зар’ бун. Әм к’этьнә һ’ольке. Вьра чь бежи т’önәбу? Щие köч’ьк, пәсари, харщигат, бәрош, дәрдане аве, хöа кәвьр, кәвч’ие дарин, к’ах… Титал к’ера щева хwәйә калани дәрхьст, чәнд щара харщигат хьст у бедәнг сәре мьришке жекьр. Мьн агьр авит köч’ьк. Титал дәст бь р’уч’ькандьна мьришке кьр…

Эп’ещә wә’дә дәрбаз бьбу. Qölпәqölпа мьришке бу, кö дьк’әлйа. Әм дьһа бьрчи бьбун.

- Kör’o, Суто, ща бьнһер’ бәс нинә мьришк бьк’әлә?

- Тито, әз чь заньм?- мьн щаб дае.

Титал ьнә ава мьришке сәр хwәда кьр. Ав дәве мьн чу… Мьн бе һ’әмде хwә дәв-леве хwә дьбьр дани.

- Wәлә, мьришка мә к’әлйайә. –Титал бәрош сәр агьр ьлда.

Әм р’уныштьн, мә бәрош к’ышандә бәр хwә у дәстпе кьр.

- Э, мьришка бәләнгаз, тö гьһишти чь р’оже, чь ьат сәре тә,- һ’ир’әһ’ир’а мә бу, әм дьк’әнйан.

- Kör’o, чьqа хwәшә,- Титал дьго у пе к’ахе ава мьришке сәр хwәда дькьр.

- Бо иди нәвежә, qә ида qьсура we ьәйә?- мьн щав дае.

К’еф нәдьгьһиштә к’ефа мә. Зьке мә т’ер у т’ьжи бу. Т’алаша мә нибу. Хәма к’ейә әм мьришка к’е дьхön.

… Тә’рие ә’рд ьлдабу. Мә ч’ьнгин бьне бәроше хьстьбу. Агьр весйа бу. Мә хwә сәр ьәв кьр у әм жь һ’ольке дәрк’этьн у мә бәре хwә да гönд.

Дурва р’онайа dö-се ч’ьра дьчурьси. Әм бәрә-бәрә незики гönд дьбун. Дәнге мәрийа мә т’әсәлә бу.

Әм дьһа незик бун.

- На, т’önә,- дәнге баве Титал,- Һ’әро бу.

- Дә, т’önә, т’önә, к’е бьрйә хwәрйә, ле һ’әлалвә, баве мьн, Щьнди, щав да у ч’ьра дестда нав к’әрдие картола дәрк’әт.

Әм ье незик бун, у мә пьрси:

- Дае, чь буйә?

-Дае qörбан, мьришка мәйә бәдәwә ьеко сәр т’ар’е т’önә.

- Ле баве мьн чь дьве?

- Баве чь бежә? Дьве, к’е гьртйә хwәрйә- бьра ле һ’әлалвә.

Мьн у Титал мә ьәв ньһер’и.

- Дае, чь бежьм, к’и занә мьришка мә к’е гьртйә, бьрйә хwәрйә.-

- Ло, к’е гьртйә хwәрйә, бьра ьәма wан жи ь’әлалвә.

Мьн ч’ьра дәсте we ьылда, к’әтьм мьле we, у әм бәрбь мале ьатьн.

- Тӧ бьрчи нини?,- де мьн пьрси.

- На, дае, мә’де мьн т’ӧнә.

- Чьр’а, дае қӧрбан.

- Ньзам чьр’а иро мә’де мьн ьатйә гьртьне,- мьн го у әз бәр щи-ньвине хwә чум.

Ь’әта ниве шәве хәw нәк’әтә ч’ә’ве мьн. Мәрьв жи мьришка дайка хwә бьдьзә?

Хәвәре чәтьн

1. **К’ут**- нане, wәки напьжә- к’ут дьчә
2. **Чьлпандьн**- банздан
3. **Қәли, қawьрмә**- щур’әки хӧрәкә, wәки ьж гошт те чекьрьне у wә’дәки дьреж те хwәйкьрьне
4. **Пәсари**- щур’әки сәргина, ле чоле те бәрәвкьрьне
5. **Харщигат**- ь’әсьне кембәрә, wәки дьдьнә сәр тәндуре, кӧч’ьк
6. **К’ах**- дәрдане ь’әр’ие чекьри
7. **Т’алаш**- хәм
8. **Т’әсәләбу**- ьатә бььистьне
9. **Ьеко**- мьришка ьекдькә

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Ә’франдар дәрьәqа зар’отиа хwәда чь дьньвисә?
3. Суто у Титал чawa мьришк кӧштьн?
4. Паше мьришк к’ӧда бьрьн у чь кьрьн?
5. Эваре, чахе Суто ьатә мал, чь бу?
6. Бь хәвәре **к’ут, қәли, кәндал, пәсари, харщигат, к’ах, т’алаш** щӧмла чекьн у бьньвисьн
7. Хәвәре **к’ут, қәли, кәндал, пәсари, харщигат, к’ах** чь қьсминә?

Дəнге де насə

Бешикеда нəдьһ’əwйам,
Гəлəки нə’с əз дьгьрйам.
Зар’бум- тышт фə’мнəдькьр,
Де- xwə мьнр’а дьгиһанд.

Һəр һ’əжандьн, һəр щарəк,
Дьйа мьн мьнр’а ша дьбу,
Һəр гьлик у хəвəрəк
Мьнр’а гəлəк ширьнбу.

Тьфалбум- тышт ньзанбу,
Ле дəнге де- мьн насбу,
Гава дьк’ətə гöһе мьн,
Р’адзам, ч’ə’ве мьн хəwбу.

05.10.90 сал

Хəвəре чəтьн

1. **Нəдьһ’əwйам**- нəдьстьр’им, аҫьл нəдьмам
2. **Тьфал-** зар’а ч’ук

Пьрс у пешданин

1. Шьере əзбəркьн у бежьн
2. Фькьра шьере к’ижанə?
3. Мала wəда зар’е бешике ьənə, наве wан чийə?
4. Хəвəре **бешик, де, гьли, хəвəр, дəнг, ч’ə’в** чь ҫьсминə?
5. Бь хəвəре **бешик, де, гьли, хəвəр, дəнг, ч’ə’в** щömла чекьн у бьньвисьн

EZDIKI.COM

Сәһ’иде Ибо
(1924-1991)

ДАЙКА МЬНӘ КӘВАНИ

Дайка мьнә кәвани,
Wәхта лоше хwә дьпә’т,
Нан пач’ дькьр у дани
Сәр сьфра мә дькьр хәт.

Дьгот: “Лао, нан т’ьбәрк
У зйарәтә бона мә,
Нанә дайка п’ьр’әмәк,
Бь нан дьнйа т’ьм шенә.

Ах, дьле мьн ча дешә,
Кӧ ьнәк нен давежьн,
Гәло, нен дьр’ежьн,
Йан- дьле хwә дьпежьн?

Хәвәре чәтьн

1. **Сьфрә**- п’арч’әйә, wәки давежьн (р’адьхнә) сәр т’әхтә, йан ә’рде у нане (хwәрьна) хwә датиннә сәр
2. **Т’ьбәрк**- вьра тьште т’әмьз, ле фькьра р’аст- т’ьбәрке бәр qӧва Шихади чекьри
3. **П’ьр’әмәк**- әмәке п’ьр’, зә’ф

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Дайике сәва нен чь дьгот?
3. Де нан wәкә чь ь’әсавдькьр?
4. Мала wәда к’е нен дьпежә?
5. Бь хәвәре **де, кәвани, лош, сьфрә, т’ьбәрк, зьйарәт, п’ьр’әмәк** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **лош, нан, сьфрә, хәт, т’ьбәрк, зьйарәт, дьнйа, дьл** чь qьсминә?

ЩӘМИЛА ЩӘЛИЛ

МИРКИ МЫШКАНО

Әви мышки чь кьр, чь кьр?
Мирки мышкано,
Әви мышки ә’мбар qölкьр
Аг’ае элано.

Әви мышки бьгрьн биньн,
Мирки мышкано,
Зьнщире биньн, зьнщир бькьн,
Аг’ае элано.

Лawкно, мышк ль ә’рде хиньн,
Мирки мышкано,
Лawкно, мышк ль ә’рде хиньн,
Аг’ае элано.

К’әре биньн шәрже бькьн,
Мирки мышкано,
Дарке биньн ьур-ьурикьн,
Аг’ае элано.

Ь’әстуйе суке- бьднә буке,
Мирки мышкано,
Ь’әстуйе наве- бьднә зә’ве,
Аг’ае элано.

Р’увйа дьреж бьднә дәнгбеж,
Мирки мышкано,
Гоште ьете- бьднә мәт’е,
Аг’ае элано.

Дьл, гörч’ьк- бьднә кәч’ьк,

Мирки мышкано,
Ӏ’әч’ийе майи- мә т’әвайи,
Аг’ае элано.

Хәвәре чәтьн

1. **Мирки**- щур’е хәвәра мир-и ч’уккьри
2. **Ә’мбар**- щи, wәки гәньм, щәье хwә теда хwәйдькьрьн, ьса жи аве теда голдькьн, к’иләр
3. **Сук**- вьра- п’арәкә пышта ӏ’әйwенә

Пьрс у пешданин

1. К’ьламе ӏинвьн у бежьн
2. Ӏун ве к’ьламе заньн?
3. Wә әв к’ьлам бьӏистйә?
4. К’ьлам дәрӏәqа чьдайә?
5. Бь хәвәре **мышк, ә’мбар, зьнщир, ӏ’әсту, сук, р’уви, гörч’ьк** щömла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **мышк, ә’мбар, эл, зьнщир, дарьк, ӏ’әсту, р’уви гошт, дьл, гörч’ьк** чь qьсминә?

Мик’айеле Р’әшид
(1925-1982)

11 XWӘ НИШАН НӘДӘ

Хwә нишан нәдә, wәки aqьли,
Мәрве aqьл хwә нишан надә,
Әw бәла накә гьлйа бадә,
Хwә нишан надә, wәки aqьли.

Тә хьлазнакьн т’ö хәвәр-гьли,
Чь ьәйи әwи- нә кем, нә зедә,
Хwә нишан нәдә, wәки aqьли,
Мәрве aqьл хwә нишан надә.

1978

Хәвәре чәтьн

1. **Бадә-** бадьлһәwа

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир чь т’әмие дьдә?
3. Бь хәвәре **аqьл, нишанкьрьн, бәлакьрьн, хьлазкьрьн** щӧмла чекьн у бьньвисьн.
4. Хәвәре **мәрьв, гьли, хәвәр** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

(1928-2000)

Бь аqле р’уви

Готнә р’уви:
-К’е аqьлә?
Әwи гот:
-Т’әне дик,
Бь дәнге wи
Зәман дьчә,
Аqьлә чawa бӧһӧртик.

Готнә р’уви:
-К’е бәдәwә?
-Дикә, сәр мә дькә си.
Бәдәwйеда т’әне әwә,
Әз һ’әйрана чӧхе wи.

Готнә р’уви:
-Чь ширьнә?
Әwи һа гот:
Һета дик,
Әw һежайә бәрх у мик.

Бона р’уви т’əне дикə,
Кö Һежайə Һ’əму тышт,
Əw мəлҺ’əма дьл у зькə,
Wир’а т’öнə дьнйа гышт.

Хəвəре чəтьн

1. **Зəман**- wə’дə
2. **БöҺöрти**- т’əмьз
3. **Чöх**- щур’əки п’арч’ə, щур’əки к’ьнщə, wəки бəре хwəдькьрьн
4. **Һ’əйран**- qöрбан

Пьрс у пешданин

1. Шьере əзбəркьн у бежьн
2. Фькьра шьере к’ижанə?
3. Бь хəвəре **р’уви, дик, си, чöх, бəрх** щöмла чекьн у бьньвисьн
4. Хəвəре **р’уви, дəнг, зəман, си** чь qьсминə?

Ə’т’аре Шəро
(1901-1974)

Ландькок

(бона кöр’а)

❖❖❖

Ло, ло кöр’о, мəзьнвə,
Хwəндьна бьльнд Һинвə,
Хwəйе наве qəдимвə.

❖❖❖

Кöр’е мьне бьлйанвə,
Хwəйе qəдре гьранвə,
We Һ’əму гьлйа заньвə.

❖❖❖

Ло, ло, кӧр’о, тӧ мери,
Мəзьнви wəкə шери,
Хwəр’а бьви сəрwери.

❖❖❖

Ло, ло, кӧр’о, мəзьнви,
Те мəк’т’əведа ьинви,
Ль дəрəща пешьнви.

❖❖❖

Кӧр’о, тае т’əнейи,
Ширне дьле дейи,
Qӧдуме чоке бавейи.

❖❖❖

Ло, ло, кӧр’о аqьлвə,
Хwəр’а бь əшq у дьлвə,
Де-баве хwəр’а гӧлвə.

❖❖❖

Кӧр’е мьн мьлк’е мале,
We мəзьнвə сал-сале,
К’омəке бьдə баве.

Хəвəре чəтьн

1. **Ландькок**- к’ьламе, wəки wəхта лурикьрьне дьвежьн. Ь’име хəвəре ландьк- бешикə.
2. **Qəдим**- кəвьн, щарна- мəь’кəмвə
3. **Бьлйан**- аqьл, сəрwəхт
4. **Сəрwери**- сəрwер, мəзьн
5. **Дəрəщə**- вьра- щи
6. **Qӧдум**- qəwат
7. **Мьлк’**- хwəлиа арьзи, ьəбук

Пьрс у пешданин

1. К’əнге ландькока дьвежьн
2. К’е дькарə ландькока бежə?
3. К’и wə ландькока занə?
4. Бь хəвəре **ландьк, qəдим, бьлйан, сəрwер, дəрəщə, qӧдум, мьлк’** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хəвəре **ландьк, сəрwер, qӧдум, qəдьр, гьли, мəк’т’əв, чок, гӧл** чь qьсминə?

ҚӘЛИБОТК, МЬЖУЛИ У Ч’ИР’ОК

Ордихане Щәлил (1932-2007)

Ћәлан

Шәвәке йәк чу мала йәки- дьзийе. Дьз дьхаст к’өләкер’а дак’әвә мале, леньзанбу чawa. Хwәйе мале те дәрхьст, wәки дьз хамә, готә жьна хwә, го:

- Жьне, ишәв ә’сьл шәва дьзийейә. Әз wәхта щаћьл бум, т’әне шәве ћивәр’он дьчумә дьзийе. Әз дьчумә сәр к’өләке у сәр ситавкер’а дьр’әвйам, дадьк’әтьмә ћөндөр’ у паше жи сәрр’а ћьдьк’ьшйам. Өса р’әћ’әтә, чawa мәри сәр т’әхтәр’а ћәр’ә.

Щәлиле Щәлил(1936)

Дьз бьћист у ша бу. Әwи бawәркьр у хwә к’өләкер’а дахьст, wәки сәр ситавкер’а дәрк’әвә, ле к’әтә ә’рде.

Хwәйе мале гот:

- Qизе, qизе, зу бькә ч’ьре вехә, дьз к’әтийә мала мә.

Дьз го:

- Qәт ләз нәк’әвә, әw ћәлане, кө тә данә мьн, кө мьн хwә авит, әзе ћәла гәләки вьра к’әти бьминьм.

Хәвәре чәтьн

1. К’өләк- п’әнщәра ар’ика, ьж к’ө р’онкайи дьк’әтә ћөндөр’ у дуе мале же дәрдьк’әт

2. Хам- нәзан, нәнас

3. Ћәлан- навтедан, р’өћ’даркьрьн

4. Ситә’вк- вьра- р’онкайа ћиве

Пьрс у пешданин

1. Чахе хwәйе мале тедәрхьст дьз хамә, чь готә жьна хwә?

2. Дьз чь кьр?
3. Нета мәсәле к’ижанә?
4. Бь хәвәре **к’ölәк, хам, ьәлан, ситә’вк** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **к’ölәк, ситә’вк** чь qьсминә?

Бук у стун

Р’оке хасие готә бука хwә, го:

- Qизе, qизе, ща р’авә, ьнкә ар жь т’ер’е дәрхә, бинә.

Т’ер’ жи данибу пшт стуне.

Бук жи р’абу, чу дәсте хwә ви алийе стуне бьр, дәсте дьн жи wи алие стуне бьр, стун к’әтә орт’а ьәрдö дәсте we. К’ölма хwә т’ьжи ар кьр, кö бинә, стун ьәрдö дәсте wева ьасе бу. Нә әw бу ар валакә, дәсте хwә жь стуне бәрдә, у нә жи- дәсте we стуне дәрдьк’әт.

Хаси р’абу, чу гази навсәре гönд кьр, гот:

-Wәрьн, дәсте бука мьн стуне ьасе буйә.

Навсәр ьатьн, aqьл авитьнә сәр aqьла, готьн:

- Биньн, әм дәсте we бьбьр’ьн, кö бук хьласвә.

Анин бьр’әк данә сәр зәнда буке, кö дәсте we бьбьр’ьн, буке ньшкева дәсте хwә р’әванд, аре дәсте we р’ьжйа ә’рде у дәсте we жь стуне дәрк’әт, азабу.

Хәвәре чәтьн

1. **Т’ер’-** т’орпе мәзьн, хörщ
2. **Навсәр-** ә’мьрда мәзьн

Пьрс у пешданин

1. Чахе хасие готә бука хwә ььнә ар ьж т’ер’е дәрхә, буке чь кьр?
2. Чахе хасие гази навсәре гönд кьр, ахьрие чь бу?
3. Нета мәсәле к’ижанә?
4. Бь хәвәре **т’ер’, стун, хаси, к’ölм, aqьл** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **стун, т’ер’, пшт, к’ölм, ар, aqьл, бьр’әк, ә’рд** чь qьсминә?

ПАЙИЗ - ЗЬВЬСТАН

чарека дӧда

(чьриа пашьн, к’ануна пешьн)

Дара мире эздийа

Дәwреш Адәм

Мир Бьраһим

Шехубәк’ьр

Мир Мәләк у брайе wи-

Мир Мәнсур*

Мир Мьһ’әмәде батьни

Мир Һади бәг

Мир Һ’әмза бәг

Мир Зәйнал бәг

Мир Һ’ьсен бәге Мәзьн

Мир Сальһ’ бәг

Мир Сьлеман бәг

Мир Әби бәг

Мир Шәриф бәг

Мир Һ’ьсен бәг

Мир Сьлеман бәг

Мир Мирхан бәг

Мир Бәдах бәг

Мир Чоло бәг

Мир Хәнщәр бәг

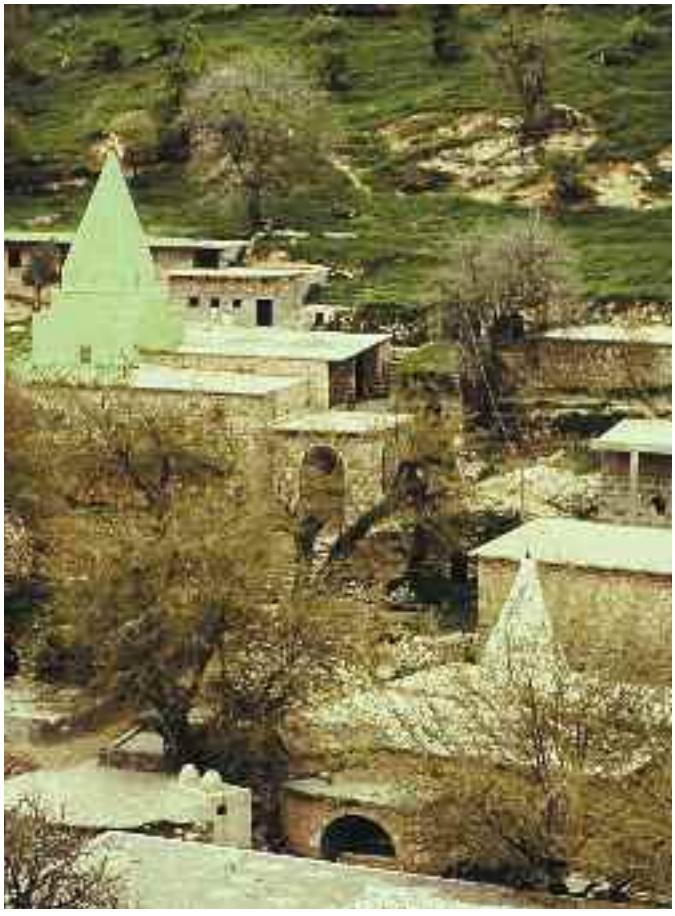

Мир Ӏ’әсән бәг
Мир Ә’ли бәге Мәзьн
Мир Щасьм бәг
Мир Ӏ’ьсен бәг
Мир Мирза бәг
Мир Ә’ли бәг
Мир Сә’ид бәг
Мир Хери бәг/
Мир Т’әӏ’син бәг

*Пьсмире иро нәвийе Мир Мәнсурьн

Мир Т’әӏ’син бәг

Хәвәре чәтьн

1. **Дар**- вьра- фькьра кал-бав, пәйӏати
2. **Пьсмир-** кӧр’е мира. **Пьс**- кӧр’
3. **Батьни**- сӧр’и

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ӏинвьн у гьликьн
2. Дар чийә?
3. Нььа мире эздийа к’ийә?
4. Wә дәрӏәqа мала мирада qә бььистийә?
5. Бь хәвәре **дар, мир, батьни пьсмир** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **дар, пьс, нәви** чь qьсминә?

Кани у ӏәwде аве ль Лалыпа Нурани

Канйа Сьпи
Канйа qиза
Каньйа кӧр’а
Голька бьч’ук
Голька мәзьн

Каниа Сьпи

Канйа кӧлава
Канйа Зәрьк (Голька зәрьк)
Бьрк’а Кәлоке
Бьрк’а Ӈ’әнифа
Баба гӧшгӧш
Бьрк’а Насьрдин
у 13. Мәрзе бәӈре
14. Бьрк’а гакӧже
15. Бьрк’а Мамә Р’әшан
16. Канйа Зьмзьм
17. Каньйа шьвана
18. Каньйа Бәрбайке
19. Сәре гәӈьштьна ӈәв- йа канйа Сьпи у канйа Зьмзьм

Ава Зьмзьме

Сука мә’рифәте

Диwар (сургәӈа Шихади)
В) Р’уньштьна Мәльк’ Фәрхәдин
Г) Р’уньштьна Шихади
Д) К’олана Стйа Эс
Е) Гьзра Qола
Ә) Бане К’афе
Ә’) Кәла Р’әшкьрьна хәрqа
(моркьрьна хәрqа)
Ж) Wәрська кәwатьр
З) П’ьра Сәлате
И) Р’езе зәйт’уна
Й) Хана Эзи
К) П’ала П’ьре
К’) Ч’ьйайе Мышрӧгйа
Л) Ч’ьйайе Ә’рәфате
М) Ч’ьйайе Ӈ’ьзрәте
Н) Ч’ьйайе Мышате

Сука Мә’рифәте

П’ьра Сәрате

Хәвәре чәтьн

1. **Ћәwд-** ћ’әwз
2. **Бьрк’**- гола авейә ч’ук
3. **К’олан-** к’учә

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ћиньн у гьликьн
2. Ьж ван щи у wара wә дәрћәqа к’ижанада бьћистийә?
3. Бь хәвәре **кани, гол, кӧлав, бьрк’, мә’рифәт, к’олан, хәрqә, п’ьра, ч’ьйа** щӧмла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **кани, ав, кӧлав, бьр’к, сук, п’ьра** чь qьсминә?

EZDIK.COM

СУТОЕ ЩЬНДИ

ГӦЛА НАВ ПЕЗ

Сәр ћәв панздәћ мие мә бун. Әм бьч’ук бун у мә т’ьм али дйа хwә дькьр. Ћәрр’о әм бәрбанге р’адьбун, мә сәре пез дьгьрт, дайка мә дьдот. Бина шире т’әзә у т’әмьз ћ’ьнав у р’увие мә т’әв ћәв дькьрьн, бьрчибуна мә дьћа гӧр’ дькьр. Мә нан у тораq дькьр qоч’, шәлбьк ширда дькьр у дьхwәр. Паше мә пәз дьда пешйа хwә, дажот дьбьр т’әв пәзе гӧнд дькьр, кӧ шьван бьбра ч’ерә.

Т’ӧ щара бира мьн начә, микә мәйә qәрqаш, кӧ наве we мьн данибу “Гӧла нава пез”, ћәбу. Р’асти жи ӧса бу. Әw ми нава пезда гӧләк бу, гӧләкә ћелә. Әw бәжьн у бал бу, бәдәw, бьльнд, т’әмьз. Ћьриа we дьреж у qәрqаш бу. Әw ӧса бәдәw бу, кӧ чь р’аст-р’астә, әз сәр бәнги бьбум. Ћәр эвар, гава шьван жь ч’ерә пәз вәдьгәр’анд гӧнд, дьбу к’аләк’ала wан у ћәр йәк бәрбьр’и мале хwәйе хwә дьчу, wи чахи “Гӧла нава пез”, нонани “qӧман-дарәки”, пәзе мә т’опи сәр ћәв дькьр, дьк’әтә пешие у qӧр’ә-qӧр’ә дьләзанд бәрбь мале.

Щарна әз пешиеда дьчум. У гава әwe әз дьдитьм, сәре хwә бьльнд дьгьрт у дьћ’әжанд, те бежи мьнр’а дьгот: “Эвара тә хер, әм ћатьн”. Дьле мьн т’ә’мул нәдькьр. Мьн жи сәре хwә wер’а дьћ’әжанд у дьгот: “Эвара тә хер”. Пәй wер’а әз дьк’әтьм к’еләке у әм бәрбь мале дьћатьн. Бәр дери

дайка мьн р’асти мә дьһат бәрош дестда ьивйа дотьне бу. Әwe ми дьдотьн у паше бәрх бәрдьдане. Дö бәрхе “Гöла нава пез” ьәбун у әwан жи нонани мака xwә бәдәwбун…

“Гöла нава пез” гәләки широ бу. Ьәр гав, кö дайка мьн “Гöла нава пез” дьдот, бawәр бьки бәроша we бәр ч’әмьлар’а т’ьжә дьбу. Дйа мьн шире we мьнр’а т’ьм дьхьст qат’ьх, тое we дьда мьн. У тә’ма we ь’әтани ньһа жи сәр зьмане мьнә…

Ле… тә’ләбәхтр’а р’оке ь’ьзкьрйа мьн нәxwәш к’әт у чь тәһәри?… Бәрбанге зу, дайка мьн пе нәфте агьр авитьбу тәндуре, we нане селе лехьста. Әwe дәрдана нәфте, дәwса данйа п’әлтьке, данибу бьн к’öрси у чубу ьурке сәргина жь дәрва техә тәндуре.

“Гöла нава пез” тö р’ави, тек’әви хени, поз-мозе xwә техи бьн к’öрси, дәрдане нәвте бьвини у ич’е xwәки, дәв-леве xwә балеси… We дәме де, ьурьк п’ешеда, дьк’әвә хени у чь? Нәфт нәмайә.

- Кöр’о, Саво, Суто, ща wәрьн, ве ә’щеве бьвиньн, ща wәрьн али ве мйа qәрqаш бькьн, лао…

Мә ләзанд. Ь’нт’ә-ь’нт’а “Гöла нава пез”, ь’ьзкьрйа мьн бу. Зьк ле wәрьмибу, бьбу дәф, к’әф дев дьчу, ь’ал ле т’öнәбу…

- Кöр’о, малавано, ми дәсте мә дьчә, ьун чь дькьн? Ща ь’ьнаве we бьшон, али we бькьн, гази бәйт’ар кьн,- де дьгот у дора мие дьчу-дьһат…

- Ьне щан, авдәwe чекә әм бьдне,- у әз бәрбь мала бәйт’ар чум.

Әw мал нибу, дәре wан дадайибу. Әз п’ошман пашда вәгәр’йам. Wәхта әз ьатьм мале, лawька ь’әму тьшт кьрьбу. Ле ь’ал гьран бу. Мьн ч’ә’ве мие дьньһер’и, әwe –ч’ә’ве мьн. Дьле мьн т’ьжи бу, әз к’әлогьри бум. Бәр ч’ә’ве мьн р’әша вәдьһат, сәре мьн геж дьбу, бина мьн т’ера мьн нәдькьр…

Сьвәтьре “Гöла нава пез” мьрар бу. Мьрьне qьр’ка we гьртбу.

We шәве хәw нәк’әтә ч’ә’ве мьн, әз бәләнгаз бьбум…

Хәвәре чәтьн

1. **Ћелә**- готна тә, к’aw, щарна жи- гьран, зальм
2. **Тә’мулкьрьн**- т’авкьрьн
3. **Бәрош**- дәрдана сьфьр чекьрийә, дәв ьмбәри бьн- тәнгә
4. **Нонани**- минани
5. **П’әлтьк**- диwерда щие мәхсус к’уркьри чекьри, wәки ч’ьра у ләмп’ датанин
6. **Хени**- хани
7. **Бәйт’ар**- п’ешәзане qәнщкьрьна ь’әйwен
8. **Ич’кьрьн**- вәхwәрьн
9. **Тә’ләбәхтр’а**- бәхте хьравр’а
10. **К’өрси**- р’уныштәк
11. **К’әлогьрибун**- чахе дьле мәрьва т’ьжәдьвә

Пьрс у пешданин

1. Сәрьатийе ьинвьн у гьликьн
2. Чахе зар’ чук бун, чь дькьрьн?
3. Суто наве мийа qәрqаш данибу чь у- чьма?
4. “Гөла нав пез” чьма нәхwәш к’әт?
5. Ахьриа “Гөла нав пез” бу чь?
6. Бь хәвәре **бәрбанг, тораq, шәлбәк, qәрqаш, гөл, тә’мулкьрьн, бәрош, сел, дәрдан, тәндур, аластьн, бәйт’ар, р’әшәвәьатьн, мьрарбун** щөмла чекьн у бньвисьн
7. Хәвәре **бәрбанг, р’уви, тораq, qоч’, шәлбьк, ч’ерә, ьри, нәфт, тәндур, п’әлтьк, к’өрси, к’әф, авдәw, бәйт’ар** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Зар’е дьнйае

Зар’е дьнйайе гь мина ьәвьн,
Гь мина ьәвьн к’ән, гьрйе хwәва,
Зар’а негра жи, wәхта ша дьвә-
Әw жи дьк’әнә нолани т’әва.

Qәй бежи бь к’ән ћәвдӧ фә’мдькьн,
Qәй бь зьмане т’әзә чедкьн,
Зьмане өса, нав к’ижанида
Гьлийе шәр’ у хун т’ӧщар т’өнәвьн.

Зар’е дьнйайе гь мина ћәвьн,
Мәзьна баштьр ћәвдӧ фә’мдькьн,
Зьмане т’әзә әw чедькьн,
Р’енга ишqеда, wәки мәзьнвьн.

У we мәзьнвьн, чьмк т’әне р’екә,
Wәки ә’длайе дьнер’а дькә,
К’е wер’а дьчә ша у бәхтәwар,
Әw к’очка qәт’ле дәст хьрав дькә.

Зар’е дьнйайе гь мина ћәвьн,
Ћәла бьч’укьн, ћәвдӧ фә’мдькьн,
Ле, ћ’әйф, wәхта әw лап мәзьн дьвьн,
Әwи зьмане зьйарәт бир дькьн.

1973 с.

Хәвәре чәтьн

1.**Гъ**- гышт, т’әмам
2. **Негр**- р’асакә (qәбил) мәрьваейә ч’әрмр’әш
3. **Ишq**- р’онкайи
4. **К’очк**- сәра

Пырс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Дәрһәqа зар’е дьнйайеда шайир чь дьвежә?
3. Бь хәвәре **зар’, к’ән, р’енг, ә’длайи, ша, бәхтәwар, бьч’ук** щӧмла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **зар’, дьнйа, к’ән, ишq, ә’длайи, зьйарәт** чь qьсминә?

Мик’айеле Р’әшид

ЬНЕ

К’ьлама бь дьл дьнеда әwә,
Кӧ бәр щолане ьне стьрайә,
Нане ьәри тә’м дьнеда әwә,
Кӧ ьне пә’тйә гәрмәгәрм дайә.

Дайка хәлqер’а бой хатре дйа хwә
-Дайе,- дьвежи бь ьӧрмәт у дьл,
Дайка хәриб жи чawa кӧр’е хwә,
Тәр’а дьвежә:- Лао, ч’ара мьн.

Гәрмеда нәхwәш дьки наләнал,
У бәр ч’ә’ве тә р’әш дьвә дьне,
We дәма гьран дьки галә-гал,
Наве де дьди:- Ьне щан, ьне…

Зуда хwәймали, хwәйзар’и у мер,
Дайка тә пирда qә нәма т’ӧ ь’ал,
У тӧ, мере хӧрт, р’ожа ог’ьрме
Дьчи бал ьне, дьчи чawa зар’.

Т’ьме ьәр дәра- сәр р’енге дьне,
Сәр бә’ре бебьн, сута ә’зминда,

Чawa зьйарәт, хәвәра “ьне”
Дьжи, дьк’ӧтә нава дьлада.

1978

Хәвәре чәтьн

1. **Щолан**- бешик
2. **Галә**-гал- вьра- дьвежи
3. **Ог’ьрмә**- дәма гьран, чәтьн
4. **Р’енг**- р’е
5. **Сут**- р’әнге шине тә’ри
6. **Хәриб**- нәнас, хәлq

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Дәрһәqa ьнеда шайир чь дьньвисә?
3. Тӧ дәрһәqa ьна хwәда чь дькари гьлики?
4. Наве ьна тә чийә?
5. Бь хәвәре **щолан, пә’тьн, гәрмәгәрм, дайик, хатьр, ьне, сут** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **к’ьлам, дьне, щолан, ьӧрмәт, гәрм, ь’ал, ә’зман** чь qьсминә?

ЩӘМИЛА ЩӘЛИЛ

WИ, СЬЛО-КАЛО

Wи, Сьло-кало те жь нав дара,
Сол к’ьр’ийә панздә кара.

Wи, Сьло-кало те жь нав мәрха,
К’әмбәр к’ьр’ийә панздә бәрха.

Wи, Сьло-кало те жь нав бийа,
Т’ьзби к’ьр’ийә панздә мийа.

Wи, Сыло-кало те жь нав гәза,
Мыштьк к’ьр’ийә панздә пәза.

Wи, Сыло-кало те жь арана,
Чӧх к’ьр’ийә панздә бәрана.

Wи, Сыло-кало те жь гьре сира,
Qәмә к’ьр’ийә чьл бәрдира.

Wи, Сыло-кало те жь тәр’әзьна,
Qьрмәк к’ьр’ийә сәд бьзьна.

Хәвәре чәтьн

1. **Мәрх**- наве дара мәрхейә
2. **К’әмбәр**- дьдьнә пышта хwә
3. **Би**- вьра- наве дара биейә
4. **Гәз**- наве т’ум а гәзейә?
5. **Аран**- щие нә зозан, гәрм
6. **Бәрдир**-миа дӧ сали
7. **Тәр’азьн**- щие шинкайи, бәрп’ала ч’иейә бәрва шьмале
8. **Qәмә**- щур’әки шури кьнә, хәнщәр(л)

Пьрс у пешданин

1. К’ьламе әзбәркьн у бежьн
2. Ьун әве к’ьламе заньн,?
3. Wә әв к’ьлам бьһистийә?
4. К’ьлам дәрһәqа чьдайә?
5. Бь хәвәре **кар, мәрх, к’әмбәр, бәрх, би, т’ьзби, гәз, аран, сир, бәрдир, тәр’азьн** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **кар, мәрх, к’әмбәр, бәрх, т’ьзби, ми, сир, qәмә** чь qьсминә?

Әм эздинә

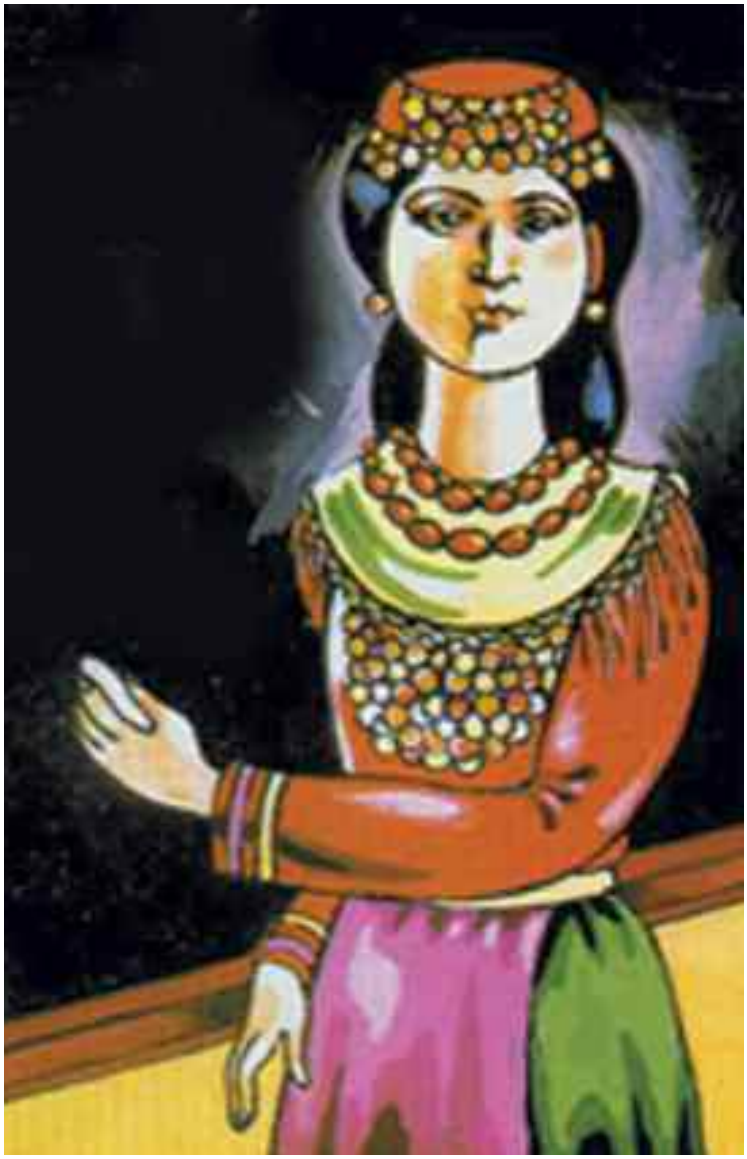

Әм эздинә-
Ӏ’әзар- ӏ’әзар
Шур мә динә,
Ле т’ö ере,
Тö qöране
Нәӏ’әвинә.
Дине мә ча
Канийа зәлал,
Т’ьм хölхölйә
Ньхта ӏ’әлал,
Сәр канийа мә
К’aw к’ышийайә,
Ӏ’әта вьра
Сәрбәст, зәлал.

Р’йа дәwрада
Әм дәрбазбун,
Ле т’ö р’йада
Önда нәбун,
Чьмк сәр р’йа мә
Ль ӏәр дәра,
Шәмсе мә у
Зйарәт ӏәбун.

Гәлә мьләт,
Жь мә зә’фтьр,
Ниве р’еда
Бунә кәвьр,
Ле Шәмсе мә,
Зйарәте мә,

Әм гиһандьнә
Һ’этани вьр.

Wана хwәйкьр
Әм- агьра,
Дәрбе хәдар
Ль һәр дәра,
Wәки һәвә
Мьләте мә
У дин нәдә
Диндар, п’әра,
Wәки һәвьн
Пе нәгиньн,
Т’ö qöране
Нәһ’әвиньн,
Wәрен qулвьн
Әм wи дини
Һ’әта р’оке
Дьне һәвьн.

Хәвәре чәтьн

1. **Мә динә**- мә дитьнә
2. **Ер**- щи
3. **Qöран**- к’ьтева мәһ’мәдиейә пироз
4. **Нәхт**- к’әд
5. **Хәдар**- гьран
6. **Qул**- һесир

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир дәрһәqа щәфа у зә’мәте эздиада чь дьвежә?

3. Дәрһәqа айина дине эздиада шайир чь дьвежә?
4. Готна шайир гәлә мьләт “бунә кәвьр”, ле эзди сайа чь ман?
5. Бь хәвәре **ер, нәхт, хәдар, qул** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **ер, дин, нәхт, qул** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Бәрфе бе

Гели хәмла хwә эхьст,
Даре гӧлийе зәр дахьст,
Бәлге wейә зәрә-зәр,
Бе ьылда, р’у авехьст.

Мерг у зозан сewи ман,
Чawa бе хwәйи, бе хӧдан,
Шewл у мәсиле бинхwәш
Манә бе ав у авдан.

Р’әфе qаза че у т’е,
Чawa ьорийе qӧдрәте,
Жь ә’змана банг кьрьн:
-Бьбьен, бина бәрфе те.

Хәвәре чәтьн

1. **Дахьст**- пәйакьр, дардакьр
2. **Сewи**- эт’им
3. **Шәwл**- гәли
4. **Мәсил**- әрqав, р’еав
5. **Qӧдәрәт**- вьра- щьнәт
6. **Банг кьрьн**- кьрьнә гази
7. **Р’әф**- к’ом

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир ьатьна бәрфе чаwа тинә бәр ч'ә'ва?
3. Бь хәвәре **дахьстьн, мәсил, qödрәт, бангкьрьн** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **гәли, хәмьл, гöли, р'у, мерг, зозан, мәсил, р'әф, ьори, бәрф** чь qьсминә?

Мик'айеле Р'әшид

Бәрф бари

Ишәв бари бәрфа чилә,
Тö ьәw зани к'әфа ширә.

Qате бәрфе qальн-qальн,
Бәйт'ьк манә бе нан-харьн.

Бьн бәрфеда дар дьнальн,
Даре щаььл qәй бе кальн.

Ә'wре сьпи ье гьраньн,
Ә'wре сьпи qә ньзаньн.

Wәки бәйт'ьк- дәлале мьн
Р'уе бәрфеда карьн qьр'вьн.

1976

Хәвәре чәтьн

1.Чил- сьпи, qәрqаш
2. Бәйт'ьк- вьра- ч'ьвик

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир бәрфе минани чь дькә?

3. Шайир сәва бәйт’ька-ч’ьвика чьма дьтьрсә?

4. Хwә ьун зьйане надьнә тәйр-туйа?

5. Бь хәвәре **чил, к’әф, шир, қат, бәйт’ьк, ә’wр** щӧмла чекьн у бньвисьн

6. Хәвәре **шәв, бәрф, к’әф, шир, бәйт’ьк, дар, ә’wр** чь қьсминә?

Сьмое Шәмо

ЗЬВЬСТАН

Зьвьстане дьне к’аркьр,
Әрqе дәнге хwә бьр’и,
We бь бузе мәqәс чекьр,
Кьрасәки чил к’ьр’и.

Мешә лалбу, qәй бе тьрса,
Р’е хьтьми гедука,
Зьвьстане кон we вәгьрт
Щи, мьск’әне бьруска.

У мешәда к’ewришка нә’с
Дькожә к’ока даре,
Ой, зә’ф сарә, дьр’ьщьфә,
Чә’вә р’енга бьһаре.

Wи wәхти жи ье бьн ә’рде
Дьгьдгьдә зиле шин,
Әw дьһунә хәмла р’әнгин
Бой бьһара ь’әзар бин.

Зьвьстане дьне к’аркьр,
Чь хәм, бьра әwa бе,
Зьвьстане дьн we бәрк’тьр
Мә дйә ль р’йа әwa те.

1963

Хәвәре чәтьн

1. **К’аркьр**- к’аре хwә кьр
2. **Әрq**- щәw
3. **Чил**- сьпи
4. **Гедук**- р’ьйа ч’ьйеда
5. **Р’енг**- р’е
6. **Дьгьдгьдә**- дьлпьтә
7. **Ӈунандьн**- чекьрьн, вәгьртьн
8. **Хәм**- дәрд
9. **Бәрк’тьр**- хьравтьр, бет’әртьр

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир зьвьстане чаwа тинә бәр ч’ә’ва?
3. Чахе зьвьстан дьӈат, чь дьбу?
4. Бь хәвәре **зьвьстан, әрq, буз, мәqәс, кьрас, гедук, мьск’ән, к’ewришк, дьр’ыщьфә, зил** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **әрq, буз, мәqәс, кьрас, мешә, гедук, кон, к’ewришк, к’ок, зил** чь qьсминә?

EZDIKI.COM

Ордихане Ләзги

Игьрдаг’

Тӧ, Игьрдаг’, чьqайи кәндал,
Әw ә’wре ӈан тәр’а ӈәвал,
Тӧ сәкьнийи к’ӧбар, к’ӧбар,
Тӧ наләqи ә’мьрда т’ӧщар.

Әw ә’wре ӈ’ар т’әвӈәв дьвә,
Дьвә ба’гәр, тә дьк’әвә,
Qә ньзани әw ба’гәрә,
Шабун дьле тә дьгәр’ә.

Дәрбаздьвьн сал у зәман,
Тен у дьчьн әв qör’не ьан,
Бәрфа сәр тә дьминә щида,
Сәрфьнйази wи ь’алида.

Ч’әме Әрәз к’еләка тә,
Шәв-р’ож буйә дәнгбеже тә,
Әw дәнгбеже чьqа щаььл,
Әw дьстьре бь галә-гал.

Ч’әм те харе ләз бь ләз,
Гöл шинбунә к’әск у гәвәз,
Бәндә wьра шадьвьн,
Бәдәwиа тәр’а фьр’наqдьвьн.

Хәвәре чәтьн

1. **Игьр даг’**- наве ч’ьйайе Араратейә
2. **Ба’гәр**- ба у бәрфа зьвьстане т’әвайи
3. **Зәман**- wә’дә
4. **Qör’нә**- сәд сал
5. **Сәрфьнйаз**- р’успи, сәри хwә

6. **Ч’эме Әрәз**- наве ч’эме Арак’сейә
7. **Гәвәз**- р’энге сор
8. **Бәндә**- вьра- мәрьв
9. **Фьр’наqбун**- шабун

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Тә ч’ьйайе Гьри даг’е дитйә?
3. Ч’ьйайе Гьри даг’е ль к’өйә?
4. Ч’ьйайе Гьридаг’е чьqа бьльндә?
5. Шайир ч’ьйайе Гьри даг’е чawa тинә бәр ч’ә’ва?
6. Ч’эме Әрәз ьж к’ө дәстпедьвә у дьгьижә к’ижан бә’ре?
7. Бь хәвәре **бәндә, фьр’наqбун** щөмла чекьн у бьньвисьн
8. Хәвәре **кәндал, ә’wр, ьәвал, ә’мьр, ба’гәр, зәман, qөр’нә, бәрф, ь’ал, дәнгбеж, щаььл** чь qьсминә?

Ә’т’аре Шәро

Ландькок

(бона qиза)

❖❖❖

Qиза мьнә ч’уч’ькә,
П’ор’и чур’ә, qич’ькә,
Сәр ә’ниеда т’унщькә.

❖❖❖

Ле, ле, qизе, qизе, щане,
Кölилка Ахмьхане,
Сосьна т’әв р’ьь’ане.

❖❖❖

Ле, ле, qизе, п’ор’зәре,
Wәрә, ьәр’нә бедәре,
Бьра бина тә дәре.

❖❖❖

Ле, ле, qизе, т’әр’лане,
К’әскәсора баране,
Дайьк тәр’а qөрбане.

❖❖❖

Ле, ле, qизе, азайи,
Тө гөла нав р’әзайи,
Дәлалйа де-бавайи.

❖❖❖

Мьразе дьла бунә,
Мәк’т’әв гөнда сазбунә,
Qиза мьне бьхунә.

Хәвәре чәтьн

1. **Т’унщьк**- п’ара п’ор’, к’ижан сәр ә’ниеда те
2. **Ахмьхан**- наве ч’иа, зозана, wәки ә’рде Әрмәнистанеданьн
3. **Сосьн**- наве көлилкәкейә
4. **Р’ьһ’ан**- п’ьнщар’а малейә
5. **Бедәр**- бәре щие гәньм, щәье дьрути бәрәвдькьрн
6. **Т’әр’лан**- бәдәw, ьса жи наве жьнайә
7. **Р’әз**- фькьра р’аст- бахчә, бахче тьриа
8. **Дәлали**- ь’ьзкьри
9. **Сазбунә**- чебунә, вьра- вәбунә

Пьрс у пешданин

1. Ландькока әзбәркьн у бежьн
2. Тө ландькока qә зани?
3. Бь хәвәре **чур’, qич’ьк, т’унщьк, п’ор’зәр, бедәр, к’әскәсор, р’әз, дәлал** щөмла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **п’ор’, ә’ни, т’унщьк, р’ьһ’ан, бедәр, к’әскәсор, р’әз, мьраз** чь qьсминә?

К’уси

Го щарәке,
К’уси р’абу
Сәр дарәке.
Дар кӧ ӈ’әжйа
К’уси wәшйа,
П’е у п’архан
Ӈәвр’а эшйан.
У к’ур нә’лйа,
Гот әв гьлйа:
-Ахьр, әз к’ӧ…
Әв п’еше ӈан…?
Бав-кале мьн
Бйә п’әләwан?
Ӈьн мәрьв
Нола к’уси,
Бей хәвәрдан
У бей пьрсин:
Дькьн р’авнә
Сәре даре,
Гәло- жь жор
Найнә харе?

Хәвәре чәтьн

1. **Wәшйа**- жорда к’әт. П’ор’е мәрьва у бәлге даре дьwәшьн
2. **П’архан**- ӈ’әстуе qәфәсе
3. **П’әләwан**- гӧлашгир, qәwat

Пырс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шьер дәрһәqа чьданә?
3. Т’әмийа шьере к’ижанә?
4. Бь хәвәре **к’уси, п’е, п’архан, п’ешә, п’әләwан** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **к’уси, п’е, п’архан, п’әләwан** чь qьсминә?

Ордихане Щәлил у Щәлиле Щәлил

Әw чьйә?

1. К’офийа Хәзале,
Һолбу нәwале.
Әw чьйә?
(һив)

2. Тыштәки мьн һәйә тыштанок,
Ар һуртьрә
Дәве бьльндтьрә.
Әw чьйә?
(ду)

3. Һьм шьлдькә,
Һьм-диwер qӧлдькә.
Әw чьйә?
(дьлоп)

4. Дьвем: “Wәрә, wәрә”, найе,
Дьвем: “Мәйе”, те.
Әw чьйә?
(лев)

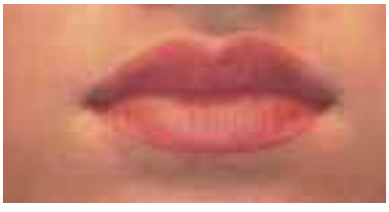

5. Ви али диwар,
Wи али диwар,
Орт’еда гьредайә сәки һ’ар?
Әw чьйә?
(зьман)

6. Гәло, әw чь ьсти бу
Һ’әвт qизе we һәбун
П’ор’е qизе we сьпи бу,
П’ор’е дьйа wан р’әшбу?
(дара пәмбу)

7. Бузе дышкеньм- зив дәрдьк’әвә,
Зив дышкеньм- зер’ дәрдьк’әвә.
Әw чьйә?
(һек)

8. Мәлә готә мәләжьне,
Го: “К’ьтевәк дәрк’әтйә р’у дьне,
Öса һурә- найе хwәндьне”.
Әw чьйә?
(кари)

9. Чар чарьх,
Бистчар бәнчарьх?
Әw чьйә?
(сол, бьзмаре һ’әспа)

10. Кьтә чарьх,
Шәш бәнчарьх.
Әw чьйә?
(сола һ’әспа)

11. Нәхши п’әрwанә,
Нә ә’щәмә, нә сӧрманә,
Ә’сә qәсасе сәре мәрйанә.
Әw чьйә?
(мә’р)

12. Авә, нә авә,
Мә’ре мьри- дь навә,
Тәйре зер’ин-ньндавә.
Әw чьйә?
(п’ьлта ч’ьре, шәмал)

13. Ньлдьдьм- дьгри,
Датиньм- нагри.
Әw чьйә?
(зәнгьл)

14. Щот бьранә,
Дӧ дьранә.
Әw чьйә?
(мәqәс)

15. Вәдкьм- начә,
Гьредьдьм- дьчә.
Әw чьйә?
(чарьх)

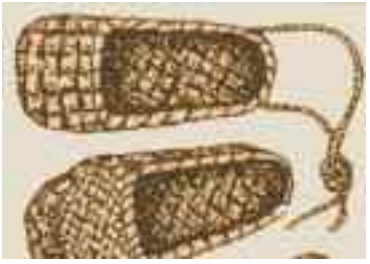

16. Бәрәвдьки- баре ганә,
Датини ә’рде- wәкә ч’ийанә.
Әw чьйә?
(кон)

17. Qölч’ке тә’ри,
Ду- ле бари.
Әw чьйә?
(т’ьввнг)

18. Одәкә шушти-мушти,
Аг’ак- теда р’уньшти.
Әw чьйә?
(шур)

19. Һ’әсп чу,
Зин- ма.
Әw чьйә?
(п’ьра)

20. Әз чум, qörбанәк мь ди- бе хун бу,
Бәр’ик ьәбу, бе ав бу,
Зозанәк мь дит, бе ба бу.
Әw чьйә?
(нан, щьнәт, щә’нмә)

Хәвәре чәтьн

1. К’офи- хәмла жьна, wәки бәре дьданә сәре хwә

2. Нәwал- гәлие ч’ук, мерг

3. Зив- щур’әки метал (ь’әсьн)-ә

4. Мәлә- qölьхчие дине мәь’мәдие

5. Мәләжьн- жьна мәлә

6. Бәнчарьх- бәне чарьха

7. **П’әрwанә**- мьнмьник, тәйрәдә
8. **Qәсас**- щәлад
9. **Ььндав**- али
10. **Qölч’**- гошә
11. **Одә**- от’ах
12. **Бәр’и**- qумьстан

Пьрс у пешданин

1. Тедәрхьстьнока ьинвьн у ьәвдö бьпьрсьн
2. Qә ьун тедәрхьстьнока заньн, wәки ве дәрседа т’ьнәнә?
3. Бь хәвәре **к’офи, нәwал, зив, бәнчарьх, п’әрwанә, qölч’, одә, бәр’и** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **к’офи, нәwал, зив, бәнчарьх, п’әрwанә, qölч’, одә, бәр’и** чь qьсминә?

Аг’ а у хölам

Щарәке аг’ак нәхwәш к’әт, дит, wәки ь’але wи бошә, готә хöламе хwә, гот:

- Ьәр’ә бежә ь’әким, аг’айе мьн нәхwәшә.

Хölам го:

- Wәки ь’әким пьрскьр нәхwәшийа аг’е тә чийә, әз чь бежьм?

Аг’а го:

- Ьәр’ә бежә- сәре аг’айе мьн дьwәрьмә, дьвә köндьр, поз ле wәрьмийә, буйә гьзер, ч’әпле wи дьwәрьмә, дьвә хийар, зьк ле дьwәрьмә, дьвә зәвәш, льнге wи дьwәрьмә, дьвә ав.

Хölам го:

-Аг’а, awqac тышт нькарьм бира хwәда хwәйкьм, хöләсә, әзе ьәр’ьм, бежьм:

- Ь’әким, wәрә, аг’айе мьн буйә бостан.

Хәвәре чәтьн

1.**Бош**- вьра- бегöман
2. **Ь’әким**- дохтьр
3. **Ч’әпьл**- дәст
4. **Хöләсә**- ьәйнәсә

Пьрс у пешданин

1. Чахе аг’а нәхwәш к’әт, чь готә хöламе хwә?
2. Хöлам чь щава аг’е хwә да?
3. Нета мәсәле к’ижанә?
4. Бь хәвәре **бош, ь’әким, ч’әпьл, хöләсә** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **нәхwәши, сәри, кöндьр, поз, гьзер, ч’әпьл, хийар, зәвәш, ав, бостан** чь цьсминә?

Әз нә жь ви гöндимә

Шәвәке мәрьвәки р’ewи гöндәкир’а дәрбаздьвә, дьньһер’ә дö мәрьве кемацьл к’учеда сәкьнинә ль ьивие дьньер’ьн у цар’ә-цар’а wанә. Йәк дьвежә:

- Ьивә.

Е дьне дьвежә:

- Р’ойә.

У ль ьәв дьхьн. Ч’ә’в р’ewи дьк’әвьн, дьсәкьньн у дьвежьн:

- Әw мерька нә динә, әме же пьрскьн.

У йәк пьрс дькә:

- Бьра әм к’әтьнә шер’, әз дьвежьм: “Әв ьивә”, әw жи дьвежә: “На, р’ойә”. Тö гәрә бежи чьйә?

Р’ewи дьфькьрә, бежә р’ойә, әwe дин we ль wихә, бежә ьивә, е дьн- we лехә. Дьфькьрә, дьфькьрә у дьвежә: “Гәли бьра, р’аст бежьм, әз нә жь ви гöндимә, ньзаньм”.

Ь’әрд дин жи кәр’ дьвьн у дьвежне:

- Дә, wәки öсанә, р’ийа xwәда ьәр’ә, тö жь мә динтьри.

Хәвәре чәтьн

1. **Кемаqьл**- aqьлсьвьк
2. **Р’о**- р’ож, тә’в

Пьрс у пешданин

1. Чахе мәрьвәк шәв гöндәкир’а дәрбаздьбу, чь дит?
2. **Ә**wи мәрьви щава ьәрда чь да?
3. Фькьра мәсәле чьйә?
4. Бь хәвәре **шәв, р’ewи, кемаqьл, ьив** щöмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре г**öнди, шәв, ьив, р’ewи, р’е** чь qьсминә?

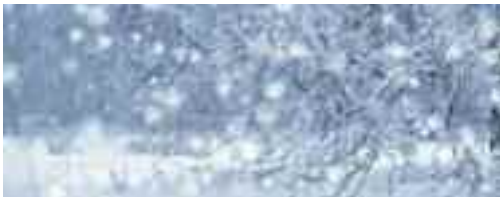

ЗЬВЬСТАН- БЬҺАР

чарека сьсйа

(к’ануна пашьн, сьват, адар)

Сьмое Шәмо

Ч’ьвикер’а сарә

Ч’ьвике,
Ч’ьв-ч’ьвике,
Wәрә мал,
Әве сәрме,
Ве сәqәме,
Чь дьгри,
Кәр’ у лал?

Гәньме баш,
Хӧрәке хwәш,
Мьн wa анийә,
Малданә,
Ҳәвале тә,
Әw жи р’әвин:
Тәлйанә.

Тӧ нәтьрсә,
Тӧ нәбәзә,,
На, на, әз тә

Нагрьм.
Чйә, нәзани?
Тӧ ньзани?
Нә әз тәр’а
Ӈогьрьм.

Ч’ьвике,
Ч’ьв-ч’ьвике,
Wәрә мал,
Әве сәрме,
Ве сәqәме
Тӧйе ьәр’и к’ӧ
Кәр’ у лал?

Хәвәре чәтьн

1. **Сәqәм**- сәрма гьран, зор
2. **Тәлйанә**- xwә вәшартьнә
3. **Нәбәзә**- вьра- нәр’әвә

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Чьма ч’ьвике гази мал дькьн?
3. Тӧ ч’ьвика ь’ьздьки?
4. Бь хәвәре **ч’ьвик, сәрма, гәньм, сәqәм** щӧмла чекьн у бньвисьн
5. Хәвәре **ч’ьвик, мал, сәрма, гәньм, ьогьр** чь qьсминә?

EZDIKI.COM

ӘСКӘРЕ БОЙИК

(1941)

Ӏ’ЬЗРӘТ

Öса дьхwәзьм пәй кәре бәрха
Бәрәваре т’әви зар’а бьбәзьм,
Паше wәстйайи бем ль пышта кон,
Нава ьешнайа шинда вәләзьм,
Минани зар’а бьк’әвмә нава
Хәwн у мьтала,
Чawa ә’гите ь’ькйатейи хер,
Дәрьәqа тыште бәдәw у qәнщда
Дöшöрмишвьм т’ер…
Хәлqе бьк’әнә, we бежьн-динә,
Ахьр зар’оти гәләк ширьнә…

Хәвәре чәтьн

1. **Ӏ’ьзрәт**- бире кьрьн
2. **Бьбәзьм**- бьр’әвьм
3. **Ӏешнайи**- шинкайи
4. **Ә’гит**- ә’фат, мерхас, ьса жи наве мерайә

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Ӏ’ьзрәта шайир сәва чьйә?
3. Бь хәвәре **ь’ьзрәт, ьешнайи, ә’гит, кон, хәwн, мьталә** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **кәри, бәрх, кон, ьешнайи, мьталә** чь qьсминә?

Щасме Щәлил

К’очвана

К’очвана к’оче хwә баркьрьн,
Һа, баркьрьн, щан, баркьрьн,
Бәрбь зозана р’асткьрьн,
Һа, р’асткьрьн, щан, р’асткьрьн.

Qизе к’очвана бәдәwьн,
Һа, бәдәwьн, щан, бәдәwьн,
Жь хәзала п’ьр’ бәдәwьн,
Һа, бәдәwьн, щан, бәдәwьн.

Неч’ирване wан бәдәwа,
Һа к’очвана, щан бәдәwа,
Тә’жи бәрда ду хәзала,
Һа, хәзала, щан, хәзала.

Хәвәре чәтьн

1. **К’очван**- к’очәр
2. **Хәзәл**- наве ь’әйwана бәйанийә
3. **Тә’жи**- к’уч’ьк, сәйе неч’ире

Пырс у пешданин

1. Шьре әзбәркьн у бежьн
2. Шьер дәрһәqа чьдайә?
3. Һун qә чунә ч'ьйе?
4. Бь хәвәре **к'оч, к'очван, зозан, хәзал, неч'ирван, тә'жи** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **к'оч, бар, зозан, хәзал, неч'ирван, тә'жи** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

ЊЕСРЕ КАНЙЕ

Ч'ә'ве канйе њесрьн т'ьжи,
Шәве, р'оже we дьк'ьшә.
Сәле теда тö qәй бежи
Дәрд у кölайә дьмашә.

Мәње щарке бәхт ле тинә,
Њив ль канйе дьвә меван,
П'ашла хwәда әw дьвинә
Сьфәте нур у дьлован.

У к'әwгьри њ'әмез дькә
Сьфәте we чәwa әвин,
Шәва дьреж дьвә дәqә,
Салəwәхте пайиз, њавин.

Ч'ә'ве канйе њесрьн т'ьжи,
Шәве, р'оже we дьк'шә,
Сәле теда qәй бежи
Жь њ'övейә, кö дьмашә.

1979

Хәвәре чәтьн

1. **Сәл**- кәвре пә’н
2. **Нур**- р’онкайи
3. **К’әwгьри**- к’әлогьри
4. **Әвин**- ь’ьзкьрьн
5. **Салəwəхт**- салəк, wə’де салəке

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир чьма дьвежә, wəки ч’ə’ве кание т’ьжи ьесьрьн?
3. Бь хәвәре **ьесьр, дьк’ьшә, сәл, ьив, салəwəхт** щömла чекьн у бньвисьн
4. Хәвәре **ьесьр, сәл, мәьә, ьив, меван, сьфәт, ь’öв** чь qьсминә?

Сьмое Шəмо

Шамиран

Тö гönде т’е,
Тö гönде че,
Т’önə гöндəк
Ль р’у дьне,
Кö нола тə
Хwəйи хирəтвə,
Кö нола тə
Хwəй шöрəтвə.

Тö qонаха
Р’ewийе ль р’йа,
Тö мək’т’əва
Qəwл у дöа’.
Ьörмəта тə
У qədре тə

Дьгрə Һ’əрчар
Qӧлбе дьнйа.

Тӧ мьск’əне
Гӧл у шайе,
Академиа
Т’ам дьнйае,
Һəр дота тə
Һорийа наз,
Һəр хорте тə
Мерьн, мерхас
Хwəй т’əсибьн,
У хwəй хирəт
П’ир Усьве
Дайə ширəт
Wəки чевьн,
Wəки т’евьн,
Wəкə наве
Мьлəт Һəвьн.

Усьв бəге
Һ’əсəн аха
Чаwа гӧла
Бəре шаха,
Тəр’а данин
Һ’им у р’ьк’ьн,
Кӧ мьлəтр’а
Бьви мьк’ан.
Кӧ бьви пьшт
Бона жара-
Бьви qəйа
Бəр нəйара,
Кӧ бəре хwə
К’е бьдə тə
У бьвинə
Əw дəрба тə,
Һ’əта сахвə,
Һəвə дьне,
Иди тəр’а
Нəкə зьне.
Шькьр ӧса жи
Тӧ Һəйи,
Шькьр Һəр йал
Тӧ зедəйи…
Канйа зəлал,
Гӧнде дəлал,
Нола шире
Дайка Һ’əлал

Хəвəре чəтьн

1. **Че**- баш, qəнщ
2. **Шӧрəт**- вьра- ə’йан
3. **Мьск’əн**- щи
4. **П’ир Усьв**- п’ире Һ’əзмəмана, wəки зане дине Шəрфəдин буйə, əwлəде wи гӧнде Шамиранеда дьминьн. Сала 1948-а мьрйə, гӧнде Шамиранеда Һ’əдкьрийə
5. **Усьв бəге Һ’əсəн аг’а**- аг’е эла Һ’əсьниа, гӧнде Шамиранеда Һ’əдкьрийə
6. **Шах**- вьра- ч’ьйа
7. **Р’ьк’ьн**- Һ’им
8. **Мьк’ан**- вьра- щи, wəт’əн

9. **Зьне**- беэ’дэви

10. **Академиа**- идара ӧ’лм у занэбуне

11. **Qонах**- вьра- щие р’ewйа, мевана

12. **Дот**- qиз, кэч’

13. **Т’е**- р’аст, ьэq

14. **Жар**- бэлэнгаз

Пьрс у пешданин

1. Шьере эзбэркьн у бежьн
2. Ьун qэ чунэ гӧнде Шамиране?
3. Шайир гӧнде Шамиране чawa тинэ бэр ч’э’ва?
4. Бь хэвэре **Шамиран, че, шӧрэт, qонах, мьск’эн, дот, т’е, шах, р’ьк’ьн, мьк’ан, жар** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хэвэре **qонах, мьск’эн, дот, шах, р’ьк’ьн, мьк’ан** чь qьсминэ?

ЭСКЭРЕ БОЙИК

БЬК’ЭНЬН, ШАВЬН, ЗАР’ОКЕ ДЬНЕ

Бьк’эньн, шавьн, зар’оке дьне,
Бьра к’эн т’ьжэ дэwрана мьнвэ,
Ве дьнйа т’ьжэ ч’эк-силь’ада
Шэр’ у дэ’wар’а qэ щи т’ӧнэвэ.

Тэ’в бьра дэре, р’ож бьра шавэ,
Мьж-думан нэгрьн р’уе э’мьр, дьне,
Бэ’ра э’длайе ьэр дэра wарвэ,
Шэр’баз быщэ’мьн щьр’ке щэ’ньме.

Бьк’эньн, эшqвьн, зар’оке дьне,
Бе тьрс у бе хоф, бэхтэwар, бехэм,

К’ән-әшqа wәйә дьнйаер’а р’öһ’,
Дьнйаер’а сонд, дьнйаер’а р’ә’м.

Тә’в бьра дәре, р’ож бьвә бьһар,
Бьра п’әр’ вәдьн кölирке р’ә’ме,
Зәви п’ел дьдьн бь п’еле к’öбар,
Шәр’баз быщә’мьн щьр’ке щә’ньме.

Бьк’әньн, гәшвьн, зар’оке дьне,
Әзе бежьм-хwәш, әзе бежьм-щан,
К’әне wә бьра дьне т’ьжәкә,
Бьгһижә ә’зман, бьгижә ә’зман.

Бьра тә’в дәре, бьра к’ән алт’кә,
П’әнще п’ор’зер’ин бьп’еч’ьн дьне,
Дайик нәтьрсьн шер’ у köштьне,
Шәрбаз быщә’мьн щьр’ке щә’ньме.

Зар’оке дьне, бьк’әньн, әшqвьн,
Бьра к’ән т’ьжә дәwрана мьнвә,
Ве дьнйа т’ьжә qәт’ьл, qанда,
Шәр’ у дә’wар’а qә щи т’önәвә.

Хәвәре чәтьн

1. **Дәwран**- зәман, wә’дә, чах, щарна- бәхт
2. **Шәр’абз**- е/йа шер’ ь’ьздькә, дьхwзә, п’еше wи/we шәр’ у дә’wьн
3. **Щьр’к**- гоше щә’ньме
4. **Алт’кә**- зоре бьвә, алт’ьндарие бьвә
5. **Qәт’ьл**- köштьн
6. **Qан**- хун

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн

2. Нета шьере к’ижанә?

3. Бь хәвәре **зар’, бьк’әньн, тә’в, ә’длайи, әшqвьн, п’ор’зер’ин** щӧмла чекьн у бьньвисьн

5. Хәвәре **зар’, дьн**е, **тә’в, р’о, к’ән** чь qьсминә?

EZDIKI.COM

Сьмое Шәмо

Дайе

Ах, дайе, дайе,
Wәкә дьнйайе,
Дьлке тә р’ә’мә
Тӧ бә’ра шайе,
Тӧ дьловани,
Ә’мьр у щани,
Тӧ аха дьне,
Дьне т’әвани.

 Һ’ӧва тә гӧр’ә,
Һ’ӧва тә п’ьр’ә,
Бь зьлфәqара жи
Кәс we набьр’ә.

Ах, дайе, дайе,
Тӧ бә’ра шайе,
Р’ә’ма дьле тә,
Хwәде хwә дайе.

Хәвәре чәтьн

1. **Дьлован**- р’ә’м
2. **Т’әва**- гьшта
3. **Зьлфәqар**- наве шуре тужә
4. **Щан**- р’öһ’
5. **Ах**- хwәли

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир де чаwа тинә бәр ч’ә’ва?
3. Әве шьере дьйа хwәр’а бьхуньн
4. Бь хәвәре **дайе, р’ә’м, дьлован, щан, ах, шайи** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **де, дьнйа, дьл(ьк) бә’р, ә’мьр, ь’öв, шайи, р’ә’м** чь qьсминә?

Сәь’иде Иво

ДАЙКА ДЬНЕ, WӘЛӘ, НАНӘ

Дайка дьне, wәлә, нанә,
Әw хwәй, хödане т’әванә,
Бона бьрчийа р’амусанә,
Әw айина дине wанә.

Ах, qәдре нен әw баш заньн,
Kö ль р’ьйа ь’әще бьрчи манә.

Хәвәре чәтьн

1.**Т’әва**- гьшта, т’әмама
2.**Р’амусан**- пач’кьрьн
3. **Ь’әщ**- зьйарәт(гәь) а ьәр динәкийә ьәрә сәрәкә
4. **Хödан**- вьра- хwәй

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир нен wәкә чь ь’әсавдькә?
3. Шайир бона нен чь т’әмие дьдә?
4. Бь хәвәре **хödан, т’әва, р’амусан, ь’әщ** щömла чекьн у бьньвисьн.
5. Хәвәре **xwәй, хödан, р’амусан, дин, ь’әщ** чь qьсминә?

ТЬЬАРЕ Ә’МӘР

(1924)

ЗЬМАНЕ ДЕ

Зьмане дәw- әw зьйарәтә,
Әw зьйарәтә у атqатә,
Ль кал-бава анәмәтә,
Анәмәтә, бе qимәтә.
Ьәр зьманәк мьләтәкә,
Ьәр мьләтәк-башqә бангәк,
Бь шире де әw сеwьрийә,
Заре ә’wльн «ьне» готийә,
Ә’сьлзадә, хödан эгьн,
Мьләте хwә бәтал накә,
Зьмане хwә бирнакә,
Шире де жи ь’әрам накә,
Зьмане де к’е ь’ьзнәкә,
Иди чьма ьатийә дьне?
Әw мьрийә, нә жи- сахә.
Нав думана бобәлиске
Бьвьн хайе зьмане хwә,
Ьәр зьманәк р’öь’ барьстин,
Стәйра гәшә ль р’уйе ә’змин.

Тамбов 2002

Хәвәре чәтьн

1. **Атqат**- бawәри
2. **Анәмәт**- тыштәки wәки бал йәки/е wә’дәли дьһельн
3. **Банг**- гази
4. **Ә’сьлзадә**- мәрьве маqул, мә’рифәт
5. **Эгьн**- чапьк, аqьл
6. **Бәтал**- вала, бадьлһәwa, вьра- ьнданакә, нөхсаннакә
7. **Барьстин** (барастьн)- р’әһ’әти, сәва р’әһ’әтиа дьл, р’өһ те готьн
8. **Сewьрийә**- чебуйә, пешда һатйә
9. **Бобәлиск**- байе зор

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир зьмен wәкә чь һ’әсавдькә?
3. Бь готна шайир-зар’е ә’wьл чь готйә?
4. Мәрве ә’сьлзадә чь накә?
5. К’е зьмане де һ’ьзнакә, дәрһәqa wида шайир чь дьвежә?
6. Бь хәвәре **зьман, зьйарәт, атqат, анәмәт, банг, ә’сьлзадә, эгьн, бәталкьрьн, барьстан** щөмла чекьн у бьньвисьн
7. Хәвәре **зьман, атqат, анәмәт, qимәт, мьләт, банг, р’өһ’** чь qьсминә?

Щасме Щәлил

ШАМЛУРИ

Шамлури, бьлуринә,
Дәргуша тә көр’инә,
Бешика тә зер’инә,
Шамлури, бьлуринә.

Шамлури, бьлуринэ,
К’еф у эшq бьһ’эжинэ,
Дэргуша тэ кör’инэ,
Шамлури, бьлуринэ.

Шамлури, бьлуринэ,
Кал у пира бьцьвинэ,
Навэки ль т’ьфал бинэ,
Шамлури, бьлуринэ.

Шамлури, бьлуринэ,
К’еф у эшq бьһ’эжинэ,
Т’ьфали бешик зер’инэ.
Шамлури, бьлуринэ.

Шамлури, бьлуринэ,
Дэргуши хал у хэтэ,
Аг’ьрийа wи зэйнэтэ,
Шамлури, бьлуринэ.

Шамлури, бьлуринэ,
Щэфе wэ дит, эw навинэ,
Шамлури, бьлуринэ.

Хэвэре чэтьн

1. **Дэргуш**- зар’а бэр ь’эмезе, сава
2. **Т’ьфал**- зар’а ч’ук
3. **Хал у хэт**- вьра- бэдэw
4. **Аг’ри**- хьлази, пашwэхти
5. **Зэйнэт**- хэмьл, хер, хwэш (и)

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шьер дәрһәqа чьданә?
3. Шайир шьер авитйә сәр к’е?
4. Бь хәвәре **дәргуш, кör’ин, бешик, т’ьфал, зәйнәт, щәфа** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **дәргуш, бешик, нав, щәфа** чь qьсминә?

Ордихане Ләзги

Мышке нәвсәк

Щики тә’рида т’әлә данибун,
Ьнәк гошт жи сәр чәнгәлевабу,
Мышкәк сәр вәбу у- ле бу бәла:
- Чь пә’рики р’ьндә, данинә ашкәла.

Мышке нәвсәк qә xwә зәвтнәкьр
У әw гоште сәр чәнгәле к’ашкьр,
Wәхта гошт к’ышанд, әw чәнгәла зәрп
Жь щие xwә фьр’и, нав ч’ә’ве wи к’әт.

Льнге мышк манә бьне чәнгәле,
У qижин лек’әт, жь эш у жә’не,
Ча бу- п’ышик ьат, сәр’а сәкьни
Мышке нәвсәкр’а гот у- сәр к’әни:

- Тö ча р’ьнд ьати, к’әти чәнгәле?
Зьйандаре нәвсәк, qә чийә ь’але тә?
Е минани тә- xwәйе зьйан, qәт’ле,
Xwәха дәст xwә- вәдвә сәр бәле.

17.08.90 сал

Хәвәре чәтьн

1. **Т’әлә**- тыштәк, ћащәтәк, мәщаләкә, wәки йәки/е, тыштәки/е бьгрьн
2. **Зәрп**- дәрб
3. **Жә’н**- эша гьран
4. **Нәвсәк**- ч’ә’вбьрчи, т’ернәбуйи
5. **Qәт’ьл**- көштьн
6. **Бәла**- qәзиа гьран

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Мышк чawa к’әтә т’әле?
3. П’ьшике чь готә мышк?
4. Шьер чь ћиндькә?
5. Бь хәвәре **т’әлә, зәрп, жә’н, бәла** щömла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **т’әлә, зәрп, жә’н, бәла** чь qьсминә?

Ћовьаннес Т’уманйан

(1869-1923)

ДӘРӘWИН

Ћәбуйә, т’önәбуйә п’адшак ћәбуйә. Әв п’адше тә wәлате xwәда дькә дәнги: “К’и дәрәwәкә öса бькә, wәки әз бежьм дәрәwә, әзе ниве и’адшатийа xwә бьдьм wи”.

Шьванәк те. Дьвежә:

- П’адшайи саг’вә, арк’олкәкә баве мьн ћәбу, чахе сәре we ћәвраз дькьрн, стәйрке ә’змин лəв дьхьстьн.

- Дьqәwьмә,- п’адша щаве дьдә.- Мыштькәкә калке мьн жи ћәбу: сәрик дькьр дәве xwә, сәре дьне дьрежи тә’ве дькьр, пе ведхьст.

Дәрәwин патка хwә дьхöринә, дәрте, дьчә.

Т’әрзик те, дьвежә:

- Бьбахшинә, п’адша, әз гәрәке зу бьһатама, дәрәнги к’әтьм. Дöһ гәлә баран бари, ә’wра бьрq вәда, ә’зман qәльши, әз чубум, wәки п’инәкьм.

- Әре, тә р’ьнд кьрйә,- п’адша дьвежә,- ле тә р’ьнд нәдьрутьбу, весве ьнә баран бари.

Әве тә жи дәрте дьчә.

Гöндики к’әсив те ьöндöр’, кодәк бьч’әнгеда.

- Тö чь дьхwази, ь’әйран?- п’адша же дьпьрсә…

- Тö кодә зер’ дәйндаре мьни, ьатьмә бьвьм.

- Кодә зер’?- п’адше тә ә’щевмайи дьминә.- Дәрәwa дьки, әз кодә зер’ нә дәйндаре тәмә.

- Wәки әз дәрәwa дькьм, ниве п’адшатийа хwә бьдә.

- На хер, на хер, р’аст дьвежи,- п’адша гьлие хwә дьгöһезә.

-Р’аст дьвежьм, кодә зер’ бьдә.

с. 1907

Хәвәре чәтьн

1. **Дәнги**- ә’ламәти, бьльнд
2. **Арк’олк**- шиша эгьр
3. **Т’әрзи**- е/йа к’ьнща дьдру
4. **Бьрq вәда**- бьруск бьрq вәдьдә

5. Код- дәрдана дарин

6. Бьч'әнг- ьса жи- пьч'әнг-бьн мьл

Пьрс у пешданин

1. Ӈ'ькйате ьинвьн у гьликьн
2. Фькра ь'ькйате к'ижанә?
3. П'адша чь шәрт дани?
4. К'и сәва дәрәwкьрьна ьатә щәм п'адше?
5. Ахьриа гöндие к'әсив у п'адша бу чь?
6. Бь хәвәре **п'адша, дәрәwин, wәлат, шьван, арк'олк, стәйрк, тә'в, патьк, т'әрзи, п'инәкьрьн, код, п'адшати** щöмла чекьн у бньвисьн
7. Хәвәре **дәрәwин, арк'олк, мьштьк, тә'в, патьк, т'әрзи, баран код** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Ч'ьвика ч'ук.

Ч'ьвика ч'ук
Дани сәр даре,
Дькә ч'укә-ч'ук,
Жь сәрме, саре.

П'еки датинә,
Йәки ьлдьдә,
Ч'ә'в дьгәр'инә,
К'а к'е чь бьдә?

Дьстьре бь р'ьщаф,
Ч'ә'ви ль дери,
Гәло ь'әвә qут
Бьде к'и мәри?

Дьве:- ч’укьм, ч’ук,
Бьдьн сьт’аре,
Кӧ нәмьрьм, бьжим,
Һ’әта баһаре.

Һ’әйф, зьмане we,
Кәсәк фә’м накә,
Ч’укә-ч’ука we
Т’әхмин жи накә.

Хәвәре чәтьн

1. **П’е**- льнг
2. **Сьт’ар**- щи, щие майине

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Ч’ьвике чьма сәрмадькьр?
3. Чьма ч’ә’ве ч’ьвике ль дери бу?
4. Бь хәвәре **ч’ьвик, п’е, р’ьщаф, қут, сьт’ар, т’әхмин** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **п’е, ч’ә’в, қут, сьт’ар, баһар** чь қьсминә?

Ордихане Щәлил
Щәлиле Щәлил

Қизани-кӧр’ани

1.

Қазьм, қаза wи бәри,
Әдә чуйә сәфәри,
Гәдә бунә мьштәри.

2.

Кӧр’о, кӧр’о нә ль ван дәра,
Кьрас, дәрпе бәрфа сәра,
Тә бьзәwщиньм эләк эла ван к’очәра.

3.

Ло, ло, кӧр’о, тӧ таши,
Дайка хwәр’а- чь хwәши,
Пирка хwәр’а- зәвәши.

4.

Хwәде мьн qӧрба кьро,
П’ор’- баране шьлкьро,
Тә’штийа п’ала мьлкьро,
Кәвра пә’ни qӧлкьро,
Пирке хwә qӧрбанкьро.

5.

Бәрхване мьн,
Дәлале дьле мьн,
Wәрә то бьдмә сәр нане тә,
Дӧа’ бькьм щане тә,
Сәв хатьре баве тә,
Бьхӧм р’әшка ч’ә’ве тә.

6.

Кӧр’е мьн те Әмәне,
Шә’ре бавежнә бәдәне,
Әва кӧр’ке мьн т’әне.

7.

Әз qӧрба,
Кәрик, дӧдӧ пәз qӧрба,
Мәдәке Т’ат’ос qӧрба,
Гамеше Петрос qӧрба,
Эл элтиева qӧрба,
Кәвани селева qӧрба.

8.

Wи, Хwәдео, тә дайә,
Дара мәзьн си дайә,
Ә’зиз бьнда п’алдайә,
Дьжмьн к’әрба щан дайә.

9.

Qörба дьвьм, qörба навьм,
Р’öь’ ширьнә-qемиш навьм,
Шöхöл зә’фә вала навьм,
Т’ер бәрхька ч’уч’ьк шавьм.

10.

Дә’не гьраре дә’не ьурә,
Сәр тәндуре фурә-фурә,
Köле бьхöм, жә’ре бьхöм,
Р’остәме мьни р’ийа дурә.

11.

Köр’о, köр’о, köр’ани,
Ч’ич’кә бәрфа зозани,
Мь сәр дьле xwә дани,
Хәлqе го: “Тә жь к’ö ани?”
“Нав п’ашла xwә дәрани”

12.

Ло, Хwәдео, тә мьнәт,
Гöл баринә хәт бь хәт,
Әва гöла ә’зиз п’ара мьн к’әт.

13.

Шьнгә-шьнгә сьйара те,
Дәнге зәнгьл пар’а те,
Хатуна мьн нав малхала те.

14.

Хазла шәр’әк дак’әта,
Ә’зиз бәге мьн нав к’әта,
Шурәк мьле р’аст к’әта,

Ћәwари бав, апе дак’әта,
Е қәнщ әw бийа мала хwә нәћата.

15.

Кӧр’о, кӧр’о, кӧр’ани,
Кәвьр кьрә кәwкани,
Ч’ә’ве кәwе дәрани,
Хwәр’а кьрә мерани.

16.

Әз қӧрбана навә тә,
Сәв хатьре баве тә,
Т’оз нәк’әвә ч’ә’ве тә.

17.

Әз қӧрбана ви кӧр’и,
Пәз бәрдайә ви к’ьр’и,
Де делькә, бав- гӧр’и.

18.

Дәре мале чуч кьрийә,
Ч’еле ћатийә ә’ч’кьрийә,
Пире ћьлдайә пач’кьрийә,
Дае ћатийә хwә қӧрбанкьрийә.

19.

Ло, ло, кӧр’о, чь наве тә,
Т’әхте п’адше мьқаме тә,
Шех, п’ир бьхӧн нане тә,
Дьа’ бькьн щане тә,
Сәр хатьре баве тә.

20.

Ә’зиз ширьн наве тә,
Аг’е эла хале тә,
Ол п’адшайә апе тә,
Хатунә дайка тә,
Шьван, гаванә баве тә.

Хәвәре чәтьн

1. **Сәфәри**- р’ewити, шәр’
2. **Сәра**- к’ошк, ханмане мәзьн, к’aw

3. **Таш**- кәвьр
4. **Әмән**- Емен (wәлате әʼрәбайә)
5. **Гәдәк**- гамеша ме
6. **Фурә-фурә**- дькʼәлә, ав сәр ћәврʼа дьчә-те
7. **Кәwкани**- ьса жи кавкани(к)- пе рʼис у қайише чедькьрн у кәвьр кәwкидькьрьн
8. **Кʼьрʼ**- щики бь кәвьр-көчʼьк, ьса жи- тәʼт
9. **Чуч кьрийә**- сәва зарʼа те готьне- рʼуньштйә
10. **Әʼчʼкьрийә**- сәва зарʼа те готьне- лехьстийә, кʼötайә
11. **Мьqам**- щи
12. **Ол**- рʼе, вьра- qәза, нәћʼи
13. **Әдә**- бав, баво
13. **Бәр**- вьра- али
14. **Дакʼәтьн**- вьра- дәстпебуйа, бьгьћиштайе
15. **Чʼел**- чʼеләк

Пьрс у пешданин

1. "Qизани-көрʼани"-а әзбәркьн у бежьн
2. Мала wәда qә "qизани-көрʼани" тенә готьне?
3. Кʼижан "qизани-көрʼани" тә хwәш ћатьн?
4. Бь хәвәре **бәр, әдә, сәфәри, кʼочәр, эл, тәʼште, бәдән, сел, дәʼн, сьйар, дакʼәта, чʼел** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **сәфәри, кʼочәр, эл, тәʼште, бәдән, сел, дәʼн, сьйар, чʼел** чь qьсминә?

Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил

Хастьна бука

Дö буке тʼәзә ледан чунә сәр канийе, щерʼе хwә тʼьжи ав кьрьн, хwәрʼа қаске сәр аве хәвәрдан. Йәке готә йа дьне:

- Хушке, нака дьнеда чь тьштәки хаш ћәбуйа тә бьхара?

Го: - Хушке нака пивазәк ћәбуйа, бьшкеванда, әwa шинә ортʼе бьхара.

- Ле,- го,- хушке, дьнеда чь тьште баш ћәбуйа тә бьхара?

- Э,- го,- хöде мала тә авакә, тә дьнеда чь тьште баш ћьшт, wәки дьле мьн ћәрʼә мьн бьхара.

Хәвәре чәтьн

1. **Qac**- wә’дәки кьн
2. **Бьшкеванда**- вәкьра, жәвдәрхьста
3. **Дьле мьн ьәр’ә**- мә’де мьн ьәр’е

Пьрс у пешданин

1. Ьәрдö бука сәр кание ьәвр’а чь хәвәрда?
2. Нета мәсәле к’ижанә?
3. Бь хәвәре **кани, щер’, qac, пиваз, орт’** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **кани, щер’, пиваз, дьл** чь qьсминә?

П’ьр’хör

Щарәке мәрики п’ьр’хör дьчә мевane ч’елойа. Дьве- жьн wәки ә’дәте ч’елойа ьәйә, чь харьна биньн бәр меван, чьqa жь we харьне ьәвә, малда т’әмами тиньн сәр т’әхтә.

Әwe п’ьр’хör, кö дьвә мевane мала ч’елок, we р’оже мала wan жи ьәжире qәланди че кьрьнә. Ьәжир т’әмам дькьнә сьнике у чьqa нане wани пә’ти ьәбуйә, тиньн бәр меван. Меван т’әмами дьхwә, р’әдине бьне сьвре тинә. Ч’елойи меванр’а дьве:

- Бьра, ә’дәте мәйә, пәй нанхарьне паше әм пьрсйара жь мевана дькьн. Тö wa жь к’ö тей, к’öда дьчи?

Меван го:

- Бьра, wәлә, әва ьәйә мög’даре мәьәке мә’де мьн ьатйә гьртьн, жь нан, ав к’әтьмә, ькарьм нан бьхöм, ьатьмә, кö ьәр’ьм бәр зьйарәте, кö мә’де мьн вәвә.

Ч’елойи го:

- Бьра, әз бәхте тәмә, тö кö бәр зьйарәте вәдгәр’и, т’әwәqә дькьм, мала мьн нәви меван.

Хәвәре чәтьн

1. **П’ьр’хör**- е/йа п’ьр’, гәләки дьхöә
2. **Ч’елойи**- наве qәбиләкейә
3. **Ьежир**- мewайә
4. **Сьврә**- сьфрә, сьпич’ала сәр т’әхтә, йан ә’рде р’ахьстьне, wәки сәр нан датиньн
5. **Мög’дар**- вьра- wәкә

Пырс у пешданин

1. Ә’дәте ч’елойа чawайә?
2. Чахе е п’ьр’хӧр бу мевane мала ч’елок, чь qәwьми?
3. Меван чь щава малхе мале да?
4. Нета мәсәле к’ижанә?
5. Бь хәвәре **п’ьр’хӧр, т’әхтә, ьежир, qәланди, пә’ти, сьврә, мӧг’дар, т’әwәqәкьрьн** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **мәри, меван, ә’дәт, т’әхтә, ьежир, сьни, сьврә, мәьә, бәхт** чь qьсминә?

Дьле баве

Хортәк р’ожәкә зьвьстанейә ба’гәр дәрк’әтьбу дәрва, бәрфа бәр дери т’әмьздькьр. Бав чьqа готе, wәки сарә- әw ьәр’ә ьӧндӧр’, кӧр’ гӧр’а баве нәкьр. Баве дит тышт же ченавә, чу, нәвийе xwә п’еч’әкеда ани, дани нав бәрфе.

Хорт дит, чу, кӧр’ ьылда у гот:

- Баво, тӧ чь дьки, нә we бьщәмьдә? У кӧр’е xwә бьрә мал.

Баве гот:

- Лао, дьнер’и, кӧр’е тәйә- дьле тә ле дьшәwьтә, нә тӧ жи кӧр’е мьни. Дьле мьн жи сәва тә дьшәwьтә.

EZDIKI.COM

Хәвәре чәтьн

1. **Ба’гәр**- байе зьвьстане
2. **Бьщәмьдә**- сәрмакә

Пырс у пешданин

1.Чахе бав готә кӧр’е xwә, wәки әw ьәр’ә ьӧндӧр’, кӧр’ чь готә баве xwә?
2. Бав чь кьр?
3. Нета мәсәле к’ижанә?
4. Бь хәвәре **хорт, зьвьстан, ба’гәр, дәрва, сәрма, п’еч’әк, бәрф, бьщәмьдә** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **зьвьстан, бәрф, дәри, нәви, п’еч’әк** чь qьсминә?

БЬҺАР
чарека чара
(нисан, гӧлан)

Ордихане Лəзги

БЬҺАР

Диса- минани ҳəрщар,
Бьҳар ҳат у- бу меван,
Гəли, зьҳор, дəшт у бəст-
Wана р'əнге хwə гӧҳаст.

Гӧл у сосьн ҳ'ьшйарбун,
Говəнд гьртьн у р'езбун,
Wана əшqа гьрт говəнд,
Ч'əм у кани бун сазбəнд.

Ч'ийа у бани, дəшт, зозан,
Гəли, кəндал у хозан,
Ч'əм у кани, мерг, чиман
Р'əнгава бунə лəйлан.

К'ərба- бəлəки ҳ'əлйан,
Жь ве дьне у диндаре,
К'ьламе хwə стьран,
Бун дəйндаре бьҳаре.

Ҳ'əму дəра əшq у дəнг,
Щан, бьҳарə, бьҳарə,
Хəмьлийə ҳ'əзар р'əнг
Гӧл у нур же дьбарə.

24.01.76 сал

Хәвәре чәтьн

1. **Зьһор-** гәли, зәр
2. **Сосьн**- наве кölилкәкейә
3. **Хозан**- зәвйа пәй дьрутьнер'а
4. **Лəйлан**- щур'əки ьешнаейә, wəки дарава дьалә
5. **Нур**- р'онкйаи, ишq
6. **Диндар-** бәдәwи (дидар), ьса жи фькьра хәвәрейә хwәденас ьәйә

Пьрс у пешданин

1. Шьере ьинвьн у әзбәр бежьн
2. Шайир ьатьна бьһаре чawa тьнә бәр ч'ә'ва?
3. Хәвәре **зьһор, сосьн, хозан, ләйлан, нур** чь qьсминә?
4. Бь хәвәре **сосьн- хозан, ләйлан, нур** щömла чекьн у бьньвисьн

Сәһ'иде Ибо

Ч'әм

Ььрйа qәрqаш р'ода дьчә,
Ч'әм т'у дькә qәрахе хwә,
Ль сәр лева qал у qьршә,
Дьньвежә мьqаме хwәш.

Бьстан дьдә хwәлйа левза,
Кö авдә кölилк, гöла,
П'әпукьн бәр зьнар у занг,
Сawк'ешьн же мина дила.

Ьәр сәхирә ч'әм бәр бә'ре,
Бә'р ь'утәкә, ле әw бәрхә
У ь'уф дькә ч'әме зарзеф,
Бә'рә бьрчйә, ье т'ер нахwә…

1985

Хәвәре чәтьн

1. **Qәрах**- вьра- кәви

2. **Qал у qьрш**- дар у qьрше Һур- т’әвҺәв
3. **Дьньвежә**- бәр хwәда к’ьламе дьвежә, дьстьре
4. **П’әпук**- к’әсив, бәләнгаз
5. **Дил**- гьрти
6. **Сәхир**- бәләнгаз, бьндәсти
7. **Һ’ут**- р’ә’wьр, гамә’си, бет’әwшә
8. **Һ’уфдькә**- дадьqӧртинә
9. **Левза**- лев зьҺа, т’и

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир ч’ем минани чь дькә?
3. Шайир бә’ре минани чь дькә?
4. Бь хәвәре **ч’әм, qәрах, дьньвежә, мьqам, левза, зьнар, занг, сәхир, Һ’ут, бә’р** щӧмла чекьн у бьньвисьн

Сьмое Шәмо

Хәw конада

Эвар фәсал Һат жь гели,
Мерг у зозан т’әв кәр’ьн,
Дор у бәра р’ахьст хели,
Хәwн конада дьгәр’ьн.

Эвара наз, эвара хас,
Бу мевана Һәр мала
У кәр’ә-кәр’ нолани нас-
ГӧҺӧ да сәр Һәвала.

Ә’змин пәй Һәв ч’ьре хwә вехьст,
Шәве ч’әнге хwә бада,
К’очәр wәстиайи бьжанг п’әвхьст,
Хәw ширьн бу конада.

Хәвәре чәтьн

1. **Наз**- назьк, фәсал
2. **Ч’әнг**- дәст, ләп
3. **П’әвхьст**- вьра- ч’ә’ве хwә гьрт

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир ьатьна эваре чаwа тинә бәр ч’ә’ва
3. Ьун дьчнә ч’ьйе?
4. Wә кон дитьнә?
5. Бь хәвәре **хәw, кон, эвар, гәли, хели, хәwн, ә’зман, к’очәр** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **хәw, кон, эвар, гәли, мерг, зозан, хели, меван, гӧь, ьәвал, ә’зман, бьжанг** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

МЬНМЬНИК У БӘQ

Мьнмьнике дани сәр кӧлилка бин,
Бәqе готеда:- Ьәла әва дин,
Ә’мре we р’окә, we жи нькарә
Чәwa лазьмә, öса дәрбазкә.

Wәрә, хушка мьн, бьжи qӧнйа мә,
Бьвин щьнәта әви ә’мре мә,
Сайа qӧниейә, кӧ әм гь дәнгбеж,
Ша у бәхтәwар ьа дьжин дьреж.

-На, әв йәк нәбу,- мьнмьнике го,-
Мьрьн четьрә жь пьрса тә го,
Ә’мре мьни р’оке ль р’әх гӧледа,
Әз надмә ь’әзар сале qӧнйеда.

1967

Хәвәре чәтьн

1. **Qӧни**- вьра- щьмщьмә, голәгәни

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Фькьра шьере к'ижанә?
3. Чьма мьнмьнике нәхwәст ьәр'ә ль qöние?
4. Бь хәвәре **мьнмьник, бәq, qöни, щьнәт, дәнгбеж** щömла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **мьнмьник, бәq, qöни, щьнәт, дәнгбеж, гöл, сал** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Ьәр'мә Әләгәзе

Р'авьм, ьәр'мә Әләгәзе,
Дьле хwә бьвмә нав мерга,
Саз у т'әмбур, к'ьлам әзе
Бьвмә ьогре бәрбанга.

Әзе лехьм шах у шьнгин,
Симе сазе п'ьр'бежә,
Кö зозана мьнә р'әнгин,
Мьнр'а ша у дьл бежә.

Әзе бежьм ь'öва канийе,
Мелвмә сәр ава сар,
Әзе бежьм ь'öва зәрие,
Кö дьле мьн нәкьр ч'ар.

Р'авьм, ьәр'ьм Әләгәзе,
Дьле хwә бьвьм нав мерга,
Бәлки wьра мәльһ'әм бькьм
Бь нектара кölилка.

Хәвәре чәтьн

1. **Саз у т'әмбур**- ьащәте сазбәндиейә бь симьн
2. **Ьогьр**- ьәвал
3. **Р'әнгин**- к'aw, бәдәw

4. **Мелвмә**- кузвьм
5. **Зәри**- вьра- қиза бәдәw
6. **Ч’ар**- дәрман
7. **Мәлһ’әм**- дәрман
8. **Нектар**- бин у қьнйате кölилка, wәки моз же ьнгьв чедькьн

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Wә ч’ьйайе **Әләгәзе** дитйә?
3. Ьж гönд/шәьәре wә ч’ьйайе **Әләгәзе** те к’ьвше?
4. Бь хәвәре **Әләгәз, мерг, бәрбанг, зозан, кани, сар, кölилк** щömла чекьн у бньвисьн
5. Хәвәре **Әләгәз, мерг, саз, т’әмбур, бәрбанг, зозан, кани, ав, кölилк** чь қьсминә?

ӘСКӘРЕ БОЙИК

ЗАР’

Мала бе зар’ бьхерйа бедуйә,
Тәндура бе агьрә, к’артуйә,
Ч’әме мьч’ьқии беавә,
Харьна бехwейә, хавә.

К’әне сәр лева малейә зар’,
Һ’әнәк у лаqьрдие wейә,
К’öбари-шабуна баве
У р’ә’ма дьле дейә.

Зар’ бьһара малейә,
Р’öһ’ у бина we,
К’ьлама сәр лева дейә,
Ә’длайа дьне.

Хәвәре чәтьн

1. **Бьхери, йан жи**- бәхирә- сова маледайә бь кәвр йан к’әлпича чекьри
2. **К’арту, йан**- к’арто- кәвьн, сәва нане нә гәрм, кәвнбуйи дьвежьн, вьра ьса жи- сарбуйи
3. **Мьч’ьқи**- ав дьмьч’ьқә, те бьр’ине.

4. **Хав**- нәк’әлйаййи

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шайир мала бе зар’ минани чь дькә?
3. Ӈун чәнд зар’ьн?
4. Бь хәвәре **бәхирә, к’арту (о), мьч’ьқи, хав, р’ә’м, ә’длайи** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **ду, тәндур, ч’әм, к’ән, лев, ӈ’әнәк, лаqьрди, к’ӧбари, бьӈар, ә’длайи** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Әрәзә

Әрәзә, р’әwшә у р’әзә,
Дәшт у гәлйар’а дьбәзә,
Жь кевьр жи бь к’ьлама
Гӧл у сосьна дьхwазә.

Әрәзә, жь ч’йа ләзә,
К’әфе давежә, дьбәзә,
Ә’мьр дьдә ә’рде qьр’ащ,
Хwәйе гӧла т’ьм гәвәзә.

Әрәзә, qиза назә,
Ӈ’ӧсн у щәмал ле дьбәзә,
Бона әве дьнйальке
Әw жи ә’длайе дьхwазә.

1958

Хәвәре чәтьн

1. **Р’әwш**- вьра- бәдәw
2. **Qьр’ащ**- qьр’
3. **Ӈ’ӧсн у щәмал**- бәдәw
4. **Дьнйальк**- дьне

Пырс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Ӏун заньн- ч'әме Әрәз ль к'өйә?
3. Бәзандьна ч'әме Әрәз шайир чаwа тинә бәр ч'ә'ва?
4. Шайир ч'әме Әрәз минани к'е дькә?
5. Бь хәвәре **Әрәз, р'әwш, р'әз, дәшт, гәли, гөл, сосьн, цьр'ащ, гөл** щөмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **р'әз, дәшт, ч'йа, к'әф, ә'рд, гөл, дьнйальк** чь цьсминә?

Ордихане Ләзги

К'е ньзанә

К'е цәдре де у бава нагрә,
Ӏөрмәт щәм т'önә у- бецәдрә,
Изьн т'önә р'у дьне бьгәр'ә,
Мәрватиа дьне гәләки дурә.

Әwләде öса хwәхwа ньфьр'ә,
Т'әwра башә- бьра т'önәвә,
Wәхта бәр де у бава нак'әвә,
Ньфьр'е де-бава бьра т'ьм левә.

К'е ньзанә цәдре де у баве хwә,
Бьра әw жи wa бьвинә wан даха,
К'е бона де у баве хwә чьвә,
Әwләде wa- бьра е wи жи ӏәвә.

24.09.90 сал

Хәвәре чәтьн

1. **Әwләд**- зар'- көр', циз
2. **Т'әwра**- дьӏа
3. **Дах**- вьра- эш, пе ӏ'әсне соркьри дахдькьн

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәр ьинвьн у бежьн
2. Шайир чь т’әмие дьдә?
3. Тӧ қәдре де у баве хwә зани?
4. Нав ьәвале тәда мәрьв ьәнә, wәки қәдре ду баве хwә ньзаньн, у тӧ чь дьвежи мәрьве ьса?
5. Бь хәвәре **әwлә̄д, т’әwра, дах** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **қәдьр, ьӧрмәт, изьн, дьне, әwлә̄д, ньфьр’, дах** чь қьсминә?

Тььаре Ә’мәр

ҚИЗА ӘЗДИ

Қиза әзди ль мә нурә,
Тә бәжн-бале беқӧсурә,
Диндар хьт-хал гӧлхәмурә,
Гәло, к’ер’а әw дәстурә?

Әw кәвотка п’әр’бәләкә,
Гӧла гьрти, синг хәләқә,
Ь’ӧб-ь’ьзкьри зар мәләкә,
Гәло, к’ер’а бьмбарәкә?

Қиза әзди гәрдән сисә,
Зер’е ә’нийе дьч’урьсә,
Р’әш-р’ьь’ана гӧл-хьнусә,
Гәло, к’ер’а бәхт-намусә?

Қиза әзди ләwз р’әзә,
Дәв-дьрана зар к’аг’әзә,
Зари ширьн, дәнги сазә,
Гәло, к’ер’а әw бәхт-мьразә?

Қиза әзди р’әнг т’әбйәтә,
Бе кьл, гӧлав әw зәйнәтә,
Жь ә’змана әw қӧдрәтә,
Гәло, к’ер’а әw мӧьбәтә?

Qиза эзди гӧла гӧндә,
Канйе шькле we к’ьшанди,
Баqе гӧла ле ь’әванди,
Гәло, бой к’е мәмке щьнди?

Qиза эзди, ль тә нурә,
Тә бажн-бале беqӧсурә,
Диндар хьт-хал гӧлхәмурә,
Гәло, к’ер’а әw дәстурә?

Хәвәре чәтьн

1. **Нур**- р’онкайи
2. **Гӧлхәмур**- минани гӧла
3. **Дәстур**- изьн
3. **Сис**- вьра- шьмшат, р’аст
4. **Хьнус**-наве щийә
5. **Лəwз**- хәвәрдан, зарав
6. **Qӧдрәт**- qәwата Xwәде
7. **Мӧь’бәт**- ь’ьзкьрьн

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Шьер дәрьәqа к’едайә?
3. Шайир qиза эздиа чawa тинә бәр ч’ә’ва?
4. Бь хәвәре **эзди, беqӧсур, диндар, дәстур, кәвотк, мәләк, гәрдән, сис, лəwз, зәйнәт, qӧдрәт, мӧь’бәт, баq, щьнди** щӧмла чекьн у бьньвисьн.
5. Хәвәре **бәжн, диндар, кәвотк, синг, гәрдән, зер’, лəwз, к’аг’әз, саз** чь qьсминә?

Сьмое Шәмо

Нәви у пирьк

-Пирка Бәсе, пирка Бәсе,
Wәрә т’әр’а бежьм әзе:
Әwan севе калко анин

К’а, тә бьр чу, ль к’ö данин?
Әз ч’ә’ве хwә дьпалиньм,
Ле т’ö дәра wан навиньм,
 Һ’әрк тö бежи щийе wан сева:
Әwан сева т’орбә пева,
Әзе йәкә сор дәриньм
Бь дьл тәр’а п’ешк’еш биньм.

Хәвәре чәтьн

1. **Дьпалиньм**- дьгәр’иньм, дьхwәзьм бьвиньм

Пьрс у пешданин

1. Шьере әзбәркьн у бежьн
2. Нәви ьж пирьке чь дьпьрсә?
3. Бь хәвәре **пирьк, сев, кальк, ч’ә’в, т’орбә, п’ешк’еш** щömла чекьн у бьньвисьн
4. Хәвәре **сев, ч’ә’в, т’орбә** чь qьсминә?

Һовьаннес Т’уманйан

БАЛТ’Е БЬРА

Мәрик чу wәлате дур, wәки п’аләтие бькә. Р’асти гöндәки ьат. Дит, мәрве ви гöнди пе дәста дара ьур дькьн.

- Бьра, гот, ьун чьма пе дәста дара ьур дькьн, чьма балт’е wә т’ьнә?

- Балт’ә чйә?- гöндийа пьрси.

Мерьк балт’ә бәр хwә к’ьшанд у дар qәлашт, ьур-ьури кьр, алики да сәр ьәв. Чахе гöндйа әв йәк дит, р’әвин орт’а гöнд, дәй ль ьәв кьрьн.

- Оро, wәрьн, бьнььер’ьн балт’е бьра чь кьр.

Гöнди т’опи сәр хwәйе балт’ә бун, ьиви-р’әща же кьрьн, гәлә ьур-муре дане у балт’ә жь дест стәндьн.

Балт’ə ӈлдан, wəки бь сьре даре хwə ӈуркьн.

Р’ожа ə’wльн р’испие гёнд бьр. Ӈəма чаwа балт’ə жорда ани, льнге хwə бьр’и. Бу қар’ина wи у нав гёнд к’ət.

- Оро, wərьн, wərьн, балт’е бьра ӈ’ар буйə, льнге мьн хьст.

Гёнди ӈатьн, бəрəвбун, данə дара, дəстпе кьрьн, балт’ə к’ётан. Дитьн, wəки к’ётане тышт нəбу. Дар сəр қуч’кьрьн, агьр бəрдане.

Алав гёр’ бу, чарньқал гьрт. Чахе агьр дани, ӈатьн вəкьрьн, дитьн, wəки балт’ə сор буйə. Кьрьн қар’ə-қар’:

- Гəли лаwька, балт’е бьра ӈəрс к’ətйə, бьньӈер’ьн чаwа сор буйə. Əва чаwа жи ӈəвə, we қəзиаке бинə сəре мə. Əм чаwа бькьн?

Р’окьрьн, пиван у қьрар кьрьн бьвьн бавен кəле.

Бьрьн, авитьн мəрəка р’испи. Мəрəк т’ьжи ка бу. Ӈəма чаwа авитьне, агьр пе гьрт, алав гьӈишт ə’змин.

Гёнди зьравқəти бун, данə пəй хwəйи у готьне:

- Wərə, бьди хатре Хwəде, балт’е бьра сəрwəхткə…

с. 1907
т’ərцмəкьр Wəзире Əшо

Хəвəре чəтьн

1. **П’алə**- хəватчи
2. **Дəй ле кьрьн**- газикьрьн
3. **Чарньқал**- ӈəрчар алиа
4. **Қəзиа**- зиан
5. **Р’окьрьн, пиван**- фькьрин, чапкьрьн
6. **Мəрəк**- щие хwəйкьрьна кайе
7. **Зьравқətибун**- тьрсйан
8. **Р’испи**- хəвəр ьж дö п’арайə- р’у у сьпи, йани- мəрьве ə’мьрда мəзьн, ле ə’франдьнеда бь фькра сəрк’аре гёнд ӈатйə хəвтандьне

Пьрс у пешданин

1. Ӈ’ькйате ӈинвьн у гьликьн
2. Чахе мерьк дит, wəки wəлате дурда пе дəста дара ӈурдькьн, чь гот?
3. Чахе гёндиа дит, wəки дар ӈур-ӈурикьрьн, wана чь кьр?
4. Р’ожа ə’wльн к’и балт’ə бьр, у- чь қəwьми?

EZDI.COM

5. Фькьра ь’ькйате к’ижанэ?

6. Ахьрие гöндиа балт’э чawa кьр?

7. Бь хэвэре **балт’э, п’алэ, qэлаштьн, qуч’кьрьн, алав, qэзиа, мэрэк, р’испи, сэрwэхткьрьн** щöмла чекьн у бьньвисьн

8. Хэвэре **балт’э, п’алэ, гöнд, дар, льнг, агьр, алав, qэзиа, мэрэк** чь qьсминэ?

Ордихане Щэлил

МЭСЛЭ

1. Ашван-т’öщар навэ п’ошман.
2. Aqле сьвьк, баре гьран.
3. Aqьл ль сэрйайэ, нэ- ль бэжнайэ.
4. Баве сьве- Хwэдейэ.
5. Баре aqьла- пышта кемaqьла.
6. Бежэ р’аст, р’азе р’аст.
7. Бе нан у дэw- хэвэр найенэ ьэв.
8. Ви дэсти бьдэ, wи дэсти жи бьстинэ.
9. Вьр мала Хwэде: дэст сэр дэстар’а ьэйэ.
10. Вьр’ у дэрэwa тэндур гэрмнавэ.
11. Га бь щьла наснакьн.
12. Гава Хwэде йэкир’а ль ьэв тинэ, наве- тö кöр’е к’ейи.
13. Га дьмьрэ- ч’эрм дьминэ,
    Мер дьмьрэ- нав дьминэ.
14. Дарбьр’о, дара бьбьр’,
    Дэсте хwэ- эт’эка Хwэде нэбьр’.
15. Де-бава дьк’эвэ ь’эзар т’öлэ.
16. Дэрэw- сewинэ.
17. Эз дэ’wата Э’льке, Э’льк- дьзйа гома мьн.
18. Эз тэр’а, тö к’ер’а?
19. Эw дэнгэ,
    Нэ эw р’энгэ.
20. Э’мре дьза- р’ож у дэ’нэкэ.
21. Э’рде к’ур,
    Э’змане дур.
22. Э’сла бьпьрс,
    Беэ’сла- бьтьрс.

23. Жере р’уне, wәки тӧ ӈәр’и жор.
24. Жә’ра мә’ра- мә’ра начә.
25. Жь готьне ӈ’әта кьрьне р’йа паздә саланә.
26. Зер’ чьqаси ӈурә, ле- бь qимәте хwә дьчә.
27. Зә’ф зани, ӈьндьки хәвәрдә.
28. Зор гьзере р’адкә.
29. Иро дора wәйә, сьве дора мьнә.
30. Иро- иройә, сьве- сьвейә.
31. Иро- сар у сәрмайә,
Сьве- дәф у зӧр’нәйә.
32. Йа дьла- бьра дьлада бьминә.
33. Йа нәбуйи гьлинәкьн.
34. Йан хwә бьдә ч’йаки асе, йан- мерәки че.
35. Е баве хwә ӈ’ьздькә- хәлqер’а надә ч’ер’а.
36. Е бьн сәкьнийә, е сәр насәкьнә.
37. Е дьр’әвә жи- гази Хwәде дькә,
Е дьдә пәй жи- гази Хwәде дькә.
38. Кале мале,
Намус- ль бале.
39. Канйа же аве вәдӧхи- нәӈ’әр’минә.
40. Кәс дәлалие кәси хwәйнакә.
41. К’ар- qар?
42. К’ар у зьрар бьре ӈәвьн.
43. К’едәре т’ьфаq,
Wьра- тораq.
44. К’е дьнйа дот?
Е к’ьри, фьрот,
Диса- нәгьӈиштә хәта щот.
45. Лев жь дьрана пешьн.
46. Ломәк’ари- гӧнәк’арә.
47. Льнге гәр’е-
Найе бьн бәр’е.
48. Мала, кӧ бет’ьфаqи к’әте, we зу бәлавә.
49. Мала Хwәде- бь сәбре ава буйә.
50. Мале, тӧ бьви ӈ’әзар мали.

Хәвәре чәтьн

1. **Ашван**- ашванчи
2. **Т'ö щара**- т'ö wəхта
3. **Сеwи**- эт'им
4. **Хәт**- хәта хwəли, ə'рде р'акьри
5. **Щот**- ьәрдö га, wəки ə'рд р'адьк(ьр)ьн
6. **Бәр'**- щур'əки халичайи нə назьк
7. **Т'ölə**- тьшт
8. **Ə'сьл**- ь'им
9. **Асе**- щи, ч'ьйайе, wəки чәтьнə ьəр'ьн, бьгььижне
10. **Ломәк'ар**- е/йа кö лома дькə
11. **Щьл**- п'алас
12. **Дарбьр'**- е дара дьбьр'ə
13. **Дор**- вьра- сьре

Пьрс у пешданин

1. Мəсəла ьинвьн у бежьн
2. Ьж ван мəсəла тə к'ижан заньбун?
3. Тö дькари мə'нə, нета ьəр мəсəлəке шьровəки?
4. Мəсəле, wəки ьун заньн, бьньвисьн у- хwəйкьн
5. Бь хəвəре **ашван, п'ошман, щьл, дарбьр', мə'р, гьзер, дор, дəлали, к'ар, зьрар, сəбьр** щömла чекьн у бьньвисьн
6. Хəвəре а**шван, щьл, дарбьр', мə'р, гьзер, к'ар, зьрар, сəбьр** чь qьсминə?

Ордихане Щəлил, Щəлиле Щəлил

Qəрəwьле лоде

Лоде гöндəки дышəwтандьн. Гöндийа ани əw мəрийе лод дышəwтандьн, гьртьн кьрнə qəрəwьле лода.

Мерьк эваре ьатə мала хwə, к'ьнще хwə эхьст, к'этə нав щи, р'аза.

Жьна wи готе:

-Kör'o, р'авə, нə тö qəрəwьли? Лоде хəлqе we бышəwтиньн.

Мерьк гот:

- Qизе, лод мь дышəwтандьн, wəки əз нəшəwтиньм, к'и лода we бышəwтинə?

Хәвәре чәтьн

1. **Гӧнди**- бьнәлие гӧнд

Пьрс у пешданин

1. Е лод дьшәwтаньн, гӧндиа әw чь кьр?
2. Е лод дьшәwтандьн, щава жьна хwә чь да?
3. Нета мәсәле к'ижанә?
4. Бь хәвәре **лод, qәрәwьл, к'ьнщ, щи** щӧмла чекьн у бьньвисьн
5. Хәвәре **лод, qәрәwьл, к'ьнщ, щи** чь qьсминә?

Хорт у кале

Щарәке хортәки щаьл гайе wи баркьри пешие р'еда дьчу. Каләк р'аст ьат, хорт пьрси, гот:

- Апо, апо, тӧ ньзани әзе зу бьгъижмә мале?

Кале го:

- Кӧр'е мьн, wәки тӧ ьеди-ьеди бажой- те зу бьгъижи мале, wәки тӧ зу-зу бажой- те дәрәнг ьәр'и мале.

Хорт т'ьре кале хwәшие хwә пе дькә, гӧь нәда хәвәра wи, гайе хwә ажот, же дәрбаз бу, ләзанд- зу бьгъижә мал, р'ева га т'әqийа.

Кале гьъиште, дит гае хорт т'әqийайә.

Хор го:

- Кале, ләма тә дьгот "зу-зу бажой- те дәрәнг бьгъижи мале?"

Хәвәре чәтьн

1. **Хwәши**- лаqьрди

Пьрс у пешданин

1. Хорт ьж кале чь пьрси?
2. Кале щава хорт чь да?
3. Ахьриа хорт бу чь?
4. Нета мәсәле к'ижанә?
5. Бь хәвәре **хорт, га, бар, т'ьре, ләзандьн** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **га, мал, хәвәр, р'е** чь qьсминә?

Дәрсдаре Әрмәнистанейи әмәкдар

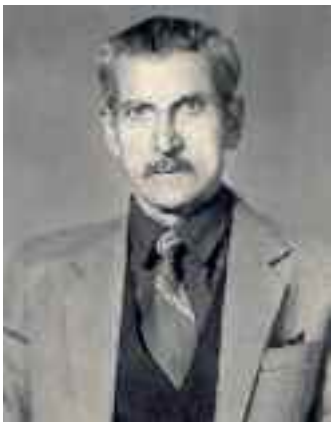

Щьмә’та эздиа, wәки дәст мә’ние башqә-башqә бь сәда сала ьж хwәндьне у ньвисаре мә’рьм майә, дәма фәсал мәщал дәсте хwә нәкьрийә, wәки әwләде we бьхуньн у пешда ьәр’ьн. Фә’мдарийә, wәки ви шöхölида мә’на хазма мәрьве занә у п’ешәзан зә’ф мәзьн у фәрз буйә. Ьж wан әwләде щьмә’та мә йәки нав у нишан Сәь’иде Усьв (Мурадов) буйә, е кö нав т’ариха дәрсдариа щьмә’та мәйә ьинкьрьна гәлә ньсьлада навәки гьран пәй хwә ьыштйә, у бадьльәwа нинә, wәки 13-е мәьа сала 1999-айә нисане бь qьрара марзпете мәрза Щьмьöрйәта Әрмәнистанейә Арагасотне наве wи мәк’т’әва гöнде Ә’мьре Т’әзәйә (нььа-Садунс) ь’әйштсалә кьрьн.

Мәрьв у дәрсдаре минани Сәь’иде Усьв, wәки нав щьмә’та мәда әwqаси зә’ф нинбунә, бь ә’мьр у шöхölваниа хwә ььла ье сәва гәлә у гәлә ньсла we бьвнә мәсәла ч’ә’вледайине у жеьинбуне. Ле дььа башә әм ь’әвәки дәрьәqа ә’мьр у шöхölваниа wида пебьь’әсьн, wәки әм незиква әwи щамери биннә бәр ч’ә’ва у наскьн.

Сәь’иде Усьв сала 1912-а гöнде Карвансәреда (паше- Р’ьйа Т’әзә, нььа- Садунс) р’у дьне к’әтйә. Сәь’ид шәшсалиеда бебав мәзьндьвә у-хwә хwәндьне дьгрә. Әw хwәндьна хwәда сәрфьнйаз бу, а ләма жи сала 1933-а, чахе әw 21 салибу, әwи дьшиннә шәьәре Ленинграде (нььа-Санкт Петербург), ль к’ö әw хwәндьна хwә пешда дьвә у пәй чар сала-сала 1937-а, вәдгәр’ә гöнде Гег’ароте- дьвә сәрwере мәк’т’әва гöнд. Сьриа хәвата дәрсдаре щаььлә пешьн дьреж нак’шинә- сала 1939-а, чахе дәстбь шәр’е т’әв Финландиае дьвә, әwи дьвнә пешә’ние, ле ььма пәй wи шәр’и жи дәстбь шәр’е Wәт’әниейи мәзьн дьвә, ьж к’ö жи әwи диса дьвнә шер’. Сәь’иде Усьв ь’этани сала 1944-а т’әв шер’ дьвә, ле бьриндарбуйи ьж шер’ вәдгәр’ә ль гöнде хwә, Карвансәре, ль к’ö диса дәрбази сәр хәвта хwәйә ь’ьзкьри- дәрсдарие дьвә. Әмәкдаре шер’ пәй хьлазбуна шер’ дö сала шöнда- 10-е мәьа сала 1947-айә чьриа пашьн, бь ә’мьрнә’ма сәдьртиа шewра Щьмьöрйәта Әрмәнистанейә Шewрейә Сосиалистиейә Ьәрәбьльнд бь наве дәрсдаре мәк’т’әва Әрмәнистанейи әмәкдар те р’әwакьрьне. Ле дәрдсаре Әрмәнистанейи эздийи әмәкдар бь дәстанина хwә р’әь’этнавә: әw бь борщдариа дььа мәзьн хәвата хwә пешда дьвә. Сала 1957-а, 45 салиеда, әw дьвә сәрwере мәк’т’әва гöндә ь’әйштсалә. Чawа сале дәрсдарие, ьса жи сале сәрwре мәк’әтәве бәр

дәсте wи гәлә у гәлә шагьрт ьинбунә, мәк'т'әв хьлазкьрьнә у бунә п'ешәзан у мәрьвнә баш у ә'йан, е кӧ иро жи бь шекьрандьн дәрсдаре хwә, е кӧ сала 1988-а хатьре хwә дьне хwәст, бир тиньн у qимәтдькьн.

Пештьри наве ьӧрмәтлийи жорготи, Сәь'иде Усьв ьса жи бь гәлә пәсьннә'мә, мәдал у ордена ьатйә р'әwакьрьне, к'ижан, бешьк, шекьрандьна әмәк у щәфе wийә лайиqьн.

Хәвәре чәтьн

1. **Марзпет**- хәвәра әрмәнийә- мәзне марзе
2. **Щамер**- мәрә нав-нишан, бь qәдьр
3. **Сәрфьнйаз**- вьра- пеш
4. **Пешә'ни**- ә'ниа шер'ә пешьн
5. **Сәрwер**- сәрк'ар
6. **Әмәкдар**- е/йа әмәке we ьәйә
7. **Р'әwакьрьне**- п'ешк'ешкьрьне

Пьрс у пешданин

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. Сәь'иде Усьв (Мурадов) к'ийә?
3. Дәрьәqа зар'оти у хwәндьна Сәь'иде Усьвда чь те бира wә?
4. К'әнге наве Сәь'иде Усьв (Мурадов) ль мәкт'әва гӧнде Ә'ире Т'әзәйә ь'әйштсалә кьрьнә?
5. Бь хәвәре **әмәкдар, занә, п'ешәзан, дәрсдари, хwәнди, дәстанин, ьӧрмәтнә'мә** щӧмла чекьн у бьньвисьн
6. Хәвәре **хwәндьн, дәрсдар, мәк'т'әв, сәрwер, дәрсдари, шагьрт, п'ешәзан е** чь qьсминә?

Дәрсдарәки эздийи пешьн

Ь'әтани сале сәдсалиа дәрбазбуийә 30-и жи нав эздие Әрмәнистане мәрьве хwәнди зә'ф ьндьк бун, ле дәрьәqа мәрьвада, е кӧ хwәндьна wанә дәрсдарие, әw жи йа бьльнд, ьәбуйа, сәр т'ьли-печ'ие нә кӧ ьәрдӧ дәста, ле- дәстәки дькарбун ь'әсавкьрана. Ьж wан мәрве дәгмә йәк жи- Qачахе Тььар бу.

Qачахе Тььар сала 1918-а гӧнде нәь'иа Әрмәнистанейә Ахбаранейи Карвансәреда (нььа- Садунс) дьйа хwә буйә. Әwләде мала эздиайә гӧнди хwәндьна хwәда пешбу у пәй мәкт'әва гӧндр'а хwәндьна орт'ә гӧнде нәь'иа жорготийи Әләгәзеда стәнд.

Хwәндьна дәрсдариейә бьльнд Qачах шәьәре Урьсетейи Ленин-

градеда (ньһа- Санкт Петербург) стəндийə у сале дьреж занəбуне хwəйə дəрсдарие сəва ьса жи əwлəде щьмə'та мə- шəһəре Т'ьлбиседа данə хəвате. Дəрсдарəки эздийи пешьн паше занəбун у щер'ьбандьна хwə говəке башqə-башqəда данə хəвате- к'архана шəһəре Алавердиейə сьфьр-р'окьрьне, к'архана Əрзниейə ава мəдəни у к'архана шəһəре Абовйанейə «Сириус»-еда.

Qачахе Тьһар, дəрсдарəки эздийи бь хwəндьна п'ешəзаниейи пешьн, к'идəре жи хəвтийə, наве п'ешəзане пеш у пешəwьтие щьмə'та хwə- эздиа qазьнщкьрийə у нав т'ариха щьмə'та мəда we бьминə чаwа дəрсдарəки эздийи пешьн у занə, е кö нə кö т'əне шагьрте аqьл у жеһати, ле ьса- жи əwлəде хwəнди у занə т'əрбəткьрьнə,

Qачахе Тьһар сала 1989-а чуйə бəр р'ə'ма Хwəде у мəхбəре гöнде хwəда һатйə һ'əдкьрьне.

Хəвəре чəтьн

1. **Дəгмə**- бь һəжмара кем, щарна- чəтьн
2. **К'арханə**- завод, фабрика
3. **Сьфьр**- метале (һ'əсьн) р'əнге сор у нəрмə
4. **Сьфьрр'окьрьн**- сьфьрһ'əландьн
5. **Мəдəни**- вьра- ава, wəки бьн ə'рде дəрте у бəр ьһнə нəхwəшиа шəр'дькə
6. **Пешəwьти**- е/йа сəва тыштəки дышəwтə, бəр хwə дьк'əвə шəрк'арие дькə
7. **Жеһати**- аqьл, жир
8. **Т'ərбəткьрьн**- ширəткьрьн, ьинкьрьн

Пьрс у пешданин

1. Дəрсе ьинвьн у гьликьн
2. Qачахе Тьһар к'ийə?
3. Əwи чь хwəндьн стəндийə?
4. Пештьри дəрсдарие, Qачахе Тьһар ьди чь хəват кьрийə у пəй хwə чь нав ьштйə?
5. Бь хəвəре **хwəнди, дəрсдари, занəбун, дəрсдар, т'ərбəткьрьн** щöмла чекьн у бьньвисьн
6. Хəвəре **дəрсдари, занəбун, əwлəд, щер'ьбандьн, п'ешəзан, шагьрт е** чь qьсминə?

СӘРӘЩӘМ

(Һазьркьр- Ә’зизе Ә’мәр)

ПАЙИЗ

чарека пешьн

(илон, чьриа пешьн)

1. Диса мәк’т’әв дәстпебу (Одихане Ләзги) ... 3
2. Әз р’азимә 4
3. Иро Фьрик чу мәк’т’әве (Ә’гите Шәмси) ...5
4.Тарьк ньндьр, нар кӧндьр (Щәмила Щәлил).....6
5. Әз шьване пәзе нерьм (Щасме Щәлил) 7
6. Әм эздинә (П’ир Хьдьр Сьлеман) 9
7. Мьлйак’әт 10
8. Бәрат’ 11
9. Qьраре нанхwарьне 12
9. Эзи 12
10. Р’ож 14
11. Сьлав у qәдьргьртьн 15
12. Тьште гӧнә у нә ль р’е 15
13. Борщдарие хәвәрдане 16
14. Мә чаwа мьришк дьзи (Сутойе Щьнди)...17
15. Дәнге де насә (Ордихане Ләзги).....20
16. Дайка мьнә кәвани (СәҺ’иде Иво) 21
17. Мирки мьшкано (Щәмила Щәлил) 22
18. Хwә нишан нәдә (Мик’айеле Р’әшид) ...23
19. Бь аqле р’уви (Сьмойе Шәмо) 24
20. Ландькок (сәва кӧр’а) Ә’т’аре Шәро 25
21. QӘЛИБОТК, МЬЖУЛИ У Ч’ИР’ОК Һәлан (Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил) ... 27
22. Бук у стун 28

ПАЙИЗ - ЗЬВЬСТАН

чарека дӧда

(чьриа пашьн, к’ануна пешьн)

1. Дара мире эздийа 29
2. Кани у Һәwде аве ль Лальша Нурани 30
3. Сука мә’рифәте 31
4. Гӧла нав пез (Сутойе Щьнди) 32
5. Зар’е дьнйайе (Сьмойе Шәмо) 34
6. Ьне (Мик’айеле Р’әшид) 36
7. Wи, Сьло, кало (Щәмила Щәлил) 37
8. Әм эздинә (Сьмойе Шәмо) 39
9. Бәрфе бе 41
10. Бәрф бари (Мик’айеле Р’әшид) 42
11. Зьвьстан (Сьмойе Шәмо) 43
12. Игьр даг’ (Ордихане Ләзги) 44
13. Ландькок (сәва qиза) (Ә’т’аре Шәро) 46
14. К’уси (Сьмойе Шәмо) 48
15. Әw чьйә? (Ордихане Щәлил) 49
16. QӘЛИБОТК, МЬЖУЛИ У Ч’ИР’ОК (Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил) Аг’ а у хӧлам ...53
17. Әз нә жь ви гӧндимә 54

(Һазьркьр- Һ’әсәне Шех-Мә’муде)

ЗЬВЬСТАН- БЬҺАР

чарека сьсйа

(к’ануна пашьн, сьват, адар)

1. Чьвикер’а сарә (Сьмойе Шәмо) 56
2. Һ’ьзрәт (Әскәре Бойик) 58
3. К’очвана (Щасме Щәлил) 59
4. Һесре канйе (Сьмойе Шәмо) 60
5. Шамиран 61
6. Бьк’әньн, шавьн, зар’оке дьне (Әскәре Бойик) 63
7. Дайе (Сьмойе Шәмо) 65
8. Дайка дьне, wәлә, нанә (СәҺ’иде Иво) ... 66
9. Зьмане де (ТьҺаре Ә’мәр) 67
10. Шам лури (Щасме Щәлил) 68
11. Мьшке нәвсәк (Ордихане Ләзги) 70
12. Дәрәwин (ҺовҺаннес Т’уманйан) 71
13. Ч’ьвика ч’ук (Сьмойе Шәмо) 73
14. Qизани-кӧр’ани (Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил)..... 74
15. QӘЛИБОТК, МЬЖУЛИ У Ч’ИР’ОК (Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил) Хастьна бука 78
16. П’ьр’хӧр 79
17. Дьле баве 80

БЬҺАР

чарека чара

(нисан, гӧлан)

1. БьҺар (Ордихане Ләзги) 81
2. Ч’әм (СәҺ’иде Иво) 82
3. Хәw конда (Сьмойе Шәмо) 83
4. Мьнмьник у бәq 84
5. Һәр’мә Әләгәзе 85
5. Зар’ (Әскәре Бойик) 86
6. Әрәзә (Сьмойе Шәмо) 87
7. К’е ньзанә (Ордихане Ләзги) 88
8. Qиза эзди (ТьҺаре Ә’мәр) 89
9. Нәви у пирьк (Сьмойе Шәмо) 90
10. Балт’е бьра (ҺовҺаннес Т’уманйан) 91
11. Мәсәлә (Ордихане Щәлил у Щәлиле Щәлил 93
12. QӘЛИБОТК, МЬЖУЛИ У Ч’ИР’ОК (Ордихане Щәлил, Щәлиле Щәлил) Qәрәwьле лоде.....95
13. Хорт у кале 96
14. Дәрсдаре Әрмәнистанейи әмәкдар 97
15. Дәрсдарәки эздиайи пешьн 98

EZDIKI.COM